

נשמת משה חיים / דויד שלם

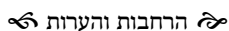

ספר "דרך ה'" נכתב ע"י עט"ר הרמח"ל זלה"ה באמסטרדם ואינו בכתב ידו של עט"ר. בשער הפתיחה כתב המעתיק, "להרב משה חיים לוצאטו" ללא כל תוספת יצ"ו או ז"ל.¹

בחלק הראשון שבפרק הראשון נמנות ו' ידיעות שורשיות מוכרחות אודות המצוי. 'מצוי' - הוא כינוי לנוכחות המוכרחת והבלתי נתפסת של אדון הכל. וזו לשון הידיעה הראשונה:

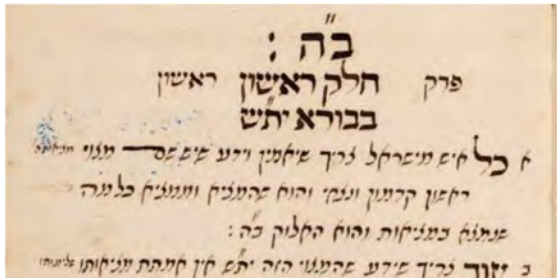

"כל איש מישראל, צריך שיאמין וידע, שיש שם מצוי, ראשון קדמון ונצחי, והוא שהמצוי וממצויא כל מה שנמצא במציאות, והוא האלוך ב"ה".²

יסודות הפתיחה שבחר הרמח"ל ושמו בראש ספרו מקורן בספר "משנה תורה" הלכות יסודות תורה לנשר הגדול הרמב"ם זלה"ה עם שינויים ודיוקים. להלן השוואה בין הפתיחות.

¹ צילום שער הפתיחה באדיבות Ets Haim Library, The National Library of Israel. "Ktiv" Project, The National Library of Israel. 47 c 32. כתב היד נכתב בקולמוס בגופן רש"י, ומיוחד ביופיו ואחידותו. נ"ל שהספר הועתק מהכ"י המקורי עוד בחיי עט"ר. שם המעתיק, תאריך כתיבת הספר או העתקתו לא צוין בכ"י. תתי הפרקים וחלוקות עניניהם שולבו בכותרות משנה בשולי הדפים בראשי הפיסקאות, ולא ניתן לקבוע בביורר אם הן מהמחבר, או שנוספו ע"י המעתיק, או שהוסיפן המעתיק על דעת המחבר. לעיתים משולבות בכתב היד פסקאות התחומות בסוגריים מסולסלות ומעוטרות. ע"פ תוכנו נראה שהיו אלו הערות / תוספות / שנכתבו במקור בין השיטין או בשולי הדפים, ושלבן המעתיק בתוך רצף הדברים.

² היות ומסמך זה מתחקה אחר שורש נשמת הרמח"ל זלה"ה, ע"כ לא נעסוק בהסברי תוכן המובאות אלא רק במה שנוגע לתוכן המאמר.

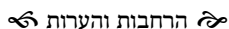
דרך ה' לרמח"ל	יסודי תורה לרמב"ם
<p>כל איש מִיִּשְׂרָאֵל, צָרִיךְ שִׁיאֲמִין וְיַדַּע, שִׁישׁ שֵׁם מְצוּי, ראשון קדמון ונצחי, והוא שהמציא וממציא כל מה שנמצא במציאות, והוא האלוך ב"ה.</p> 	<p>יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל הנמצא, וכל הנמצאים מן שמים והארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו.³</p>

בהמשך הדברים הולך ומרחיב הרמב"ם לשיטתו, ולעומתו הרמח"ל מקצר, מדייק ומתמצת ומוסיף מכחו. גדול נושאי כלי הרמב"ם - רבי וידאל די טולושא זצוק"ל בפירושו "מגיד משנה" על המקום מונה ארבע עיקרים:

"והודיענו שבתחלה חייב אדם לידע שיש שם אלוה מצוי. פירוש מצוי מחוייב המציאות. ואמר מצוי, ולא זכר לו תאר אחר זולתי המציאות, לפי שכל דבר שנרצה לידע מהותו - לא נדע אותו אלא מגבולו והקב"ה אין לו גבול... והקב"ה אין לו סוג שיכלל תחתיו, לפיכך לא נוכל להשיג מהותו אלא נאמר שהוא מצוי, ומציאותו היא מהותו, ואינה תוספת על מהותו. ואחר שנאמר שהוא מצוי - נאמר שהוא ראשון כלומר שלא קדמו שום דבר מפני שאין לו תחילה ולא עילה... ודע שהעיקרים שאנו צריכים להאמין בהם בידיעת הבורא ארבעה עיקרים והם: שהוא מצוי. ב. ושהוא אחד. ג. ושאינו גוף ולא כח בגוף. ד. ושהעולם חדש והקב"ה חדש. ושלשת העיקרים הראשונים כבר זכרו להם הפילוסופים ראיות ברורות. והעיקר הרביעי נחלקו בו ולא נמצאו עליו מופתים, לפיכך ראוי שנאמין בו מדרך הקבלה⁴... שאינו גוף ולא כח בגוף, לא נוכל להשיגו אלא ממצעשיו ופעולותיו... וזה המצוי המחוייב המציאות - אי אפשר שיהיה שנים... אי אפשר שיהיה גוף, וגם לא יהיה כח לגוף... והעיקר הרביעי והוא שהעולם חדש - לא נמצא עליו מופת אמיתי. לפיכך אנו מחוייבים שנאמין בו מדרך הקבלה קבלת הנבואה שהנבואה למעלה מן המופת". (מגיד משנה פ"א הלכות יסודי התורה).

עיון בפירוש המגיד על המקום, מעלה שהיה מקור ללשונות והקבלות שנתבררו בכתבי הרמח"ל ובפרט בספרים "דרך ה'" ו"קל"ח פתחי חכמה". תמציתן היו לבסיס ו' ההבחנות שבדרך ה' ובעוד מקומות, ולהלן עיקריהן:

מגיד משנה	כתיבי רמח"ל
שהוא מצוי.	נמצא, שהמאציל ית"ש שהוא המצוי הראשון,
וזה המצוי המחוייב המציאות - א"א שיהיה שנים, שאם היו שנים כל אחד מהם מחוייב המציאות.	ואמנם, דבר זה אי אפשר שימצא אצלו ית' מצד עצמותו כי אמתת מציאותו, לא די שאינה נותנת שימשכו אחרים ממנה אלא אדרבא שוללת כל זולתו, כי הרי אי אפשר שימצא מציאות מוכרח אלא אחד.

³ מאוסף הספרייה הלאומית, The National Library of Israel. Ms. Heb. 1193=4

⁴ דהיינו שכך קבלנו במסורה מרבתינו.

<p>כשאנו אומרים שיש מאציל אחד יתברך שמו, יחיד בכל עניניו - צריך להבין שגם בשליטתו הוא יחיד. ולפי ששתי שליטות גמורות אי אפשר להיות, על כן נאמר, שלא יש אלא רצון אחד שולט, והשאר אינם שולטים.</p>	
<p>ואין לו שום יחס עם אחר כלל - לא למעלה ממנו ולא למטה ממנו, פירוש - שאין לו סבה שיתלה בה כלל, לא כמסובב עם סבתו ולא כמצטרף עם מצטרפו.</p>	<p>שהוא ראשון כלומר שלא קדמו שום דבר מפני שאין לו תחילה ולא עילה.</p>
<p>אמנם אמתת מציאותו הוא ענין אחד, שכולל באמתתו וגידרו (פירוש - אמתת ענינו. כי אין שייך גדר בו ית' אלא על צד היתר לשון) כל מה שהוא שלימות, ונמצא שיש בו כל השלימויות - לא כדבר נוסף על מהותו ואמתת ענינו.</p>	<p>ומציאותו היא מהותו, ואינה תוספת על מהותו.</p>
<p>האדון ב"ה מהותו ועצמותו דהיינו אמתת מציאותו אינו מתגלה אל נבראיו כפי מה שהוא, אלא כפי מה שרצה להתגלות לתכלית נודע אצלו. שורש מציאות הנמצאים הוא הגבול הזה, כי למאציל ב"ה אין גבול, והגבול הוא בנבראים, שהמאציל ב"ה לפי הגבול - כך מאיר בהארותיו, שההארה תהיה נמדדת בגבול ההוא.</p>	<p>ואמר מצוי ולא זכר לו תאר אחר זולתי המציאות, לפי שכל דבר שנרצה לידע מהותו לא נדע אותו אלא מגבולו והקב"ה אין לו גבול.</p>
<p>וממה שצריך שידע עוד, שהמצוי הזה ית"ש מוכרח שיהיה אחד ולא יותר.</p>	<p>ושהוא אחד.</p>
<p>עוד צריך שידע, שהמצוי הזה ית"ש, הנה מציאותו מציאות מוכרח - שאי אפשר העדרו כלל. עוד צריך שידע, שמציאותו ית' אינו תלוי בזולתו כלל, אלא מעצמו הוא מוכרח המציאות. אם כן, אפילו שתחשוב כל רע שבעולם, אי אפשר שלא תבין שיש מציאות אחד של טוב, שכיון שהוא מחוייב המציאות - שולט על הרע הזה.</p>	<p>פירוש מצוי מחוייב המציאות.</p>
<p>וזה, כי כמו שאנו צריכים להאמין היחוד במציאותו, כך צריכים אנו להאמין היחוד בשליטתו ורצונו. שכמו שמציאותו מוכרח, ואי אפשר בלאו הכי, והוא לבדו עילה מוכרח, והשאר עלול ממנו - כן רצונו ושליטתו מוכרחת, שאי אפשר בלאו הכי, והיא לבדה שולטת, וכל שאר הרצונות אינם אלא לפי רצון זה.</p>	<p>וכל שיש לו עילה אינו מחוייב המציאות, הילכך א"א שיהיה ממציא העולם אלא מצוי מחוייב המציאות.</p>
<p>צריך שידע, שמציאותו ית' מציאות פשוט בלי הרכבה ורבוי כלל, וכל השלימויות כלם נמצאים בו בדרך פשוט.</p>	<p>ומחוייב המציאות הוא פשוט פשוט אמיתי לא מוכרח.</p>
<p>אך האדון ית"ש, איננו בעל כחות שונים, אף על פי שבאמת יש בו ענינים שבנו הם שונים, כי הרי הוא רוצה והוא חכם והוא יכול והוא שלם בכל שלימות.</p>	<p>ושאינו גוף ולא כח בגוף. א"א שיהיה גוף וגם לא יהיה כח לגוף.</p>

משוך חסדך ליודעך ספר המדע וצדקתך לישרי לב

והוא

ספר ראשון

הלכותיו המש. וזה סידורן:

הלכות יסודי התורה. הלכות דעות. הלכות תלמוד תורה. הלכות עבודת כוכבים ומזלות וחוקות העובדי כוכבים ומזלות. הלכות תשובה:

הלכות יסודי התורה

יש בכללן עשר מצוות. שש מצוות עשה. וארבע מצוות לא תעשה. והיו פרטין:

- (א) לידע שיש שם אלוה. (ב) שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה אחר וזולתי ה'. (ג) ליחדו. (ד) לאהבו.
- (ה) ליראה ממנו. (ו) לקדש שמו. (ז) שלא לחלל שמו. (ח) שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהם.
- (ט) לשמוע מן הנביא המדבר בשמו. (י) שלא לנסותו:

וביאר כל המצוות האלו בפריקים אלו:

כסף משנה

פרק ראשון

מגיד משנה

פ"א א יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מלך ראשון. מלת שם שכתב לאן רבינו אינו מורה על מקום שהוא יתעלה אין לו מקום אבל מלת שם פה היא כפ"א רפה בלשון ישמעאל. ודומה לזה מ"ש בפרק ג' מהלכות תשובה ג' הם הנקראים אפיקורוסים האומר שאין שם נבואה כלל ואין שם מדע. ובפרק ה' מהלכות תעניות י"ג. שם ימים וכו'. ועוד יש לפרש פה מלת שם לומר שהוא יתעלה נמצא בכל מקום כדכתיב מלך כל הארץ כבודו:

ספר ראשון והוא ספר המדע. קראו ספר המדע לפי שכלל בו המצוות התלויות במחשבה ובמדע ובלכות. והלכות ראשונות הלכות יסודי התורה קראו כך לפי שהמצוות האכללות בהן הן עיקר התורה ויסודותיה. שאם לא יתאמת מצוות האדם שהוא יודע מעשה בני אדם לא תהיה האמנה בתורה. ולפיכך קרוין שאינו מורה במצוות האדם כופר בעיקר מפני שהאל יתברך הוא עיקר הכל. ונתנם המצוות האכללות בהלכות יסודי התורה ידוע שעיקר הדת לידע שיש שם אלוה שאין עמו אלוה אחר. ונכלל תחת ידיעת שתי מצוות אלו ענין מעשה בראשית ומעשה מרכבה שמדיעתם יודעו הראיות על

א. יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע

שְׁיֵשׁ שֵׁם קְבוֹי רֵאשׁוֹן, וְהוּא מְמַצֵּיָא בַל הַנְּמַצָּא,

וְכָל הַנְּמַצָּאִין מִן שָׁמַיִם וְאֶרֶץ וְמָה שְׁבִינֵיהֶן לֹא נִמְצָאוּ אֵלָא מֵאֲמַתַּת הַקְּבָאָא.

ואין כמותו בעולם ראוי לאהבו וליראה ממנו ולקדש שמו ולשמוע משלוהיו הנביאים. והמצוות נחלקים לשני חלקים. האחד מצוות שבין אדם למקום. והשני מצוות שבין אדם לחבירו. והתחיל בזה ההלכה במצוות שבין אדם למקום: ועתה נחזור לבאר דברי הגאון ז"ל:

פ"א יסוד היסודות ועמוד החכמות וכו'. כשתבונות ארבע מצוות שכתחלת חיבתו אלו תתאלס ירוה. ואפשר שהגאון ז"ל כוונה יהיה לזכור האם המפורש ברמז בתחלת חבור זה. והודיעו שכתחלת חייב אדם לידע **שיש שם אלוה מלוי**, פירוש מלוי מחוייב המצוות. ואמר מלוי ולא זכר לו תאר אחר וזכתי המצוות. לפי שכל דבר שגורלה לידע מהותו לא נדע אותו אלא מגבולו והקב"ה אין לו גבול שהגבול הוא המורכב מן הסוג הקבוצי וההבדל. והקב"ה אין לו סוג שיכלל תחתיו לפיכך לא נכלל בלשון מהותו אלא נאמר שהוא מלוי, ומצוותו היא מהותו, ואינה חופפת על מהותו. ואחר שנאמר שהוא מלוי נאמר **שהוא ראשון כלומר** – שלא קדמו אדם דבר מפני שאין לו תחילה ולא עילה:

והוא ממצוא כל נמצא וכו'. זה מורה על חידוש העולם כולו כלומר שכל הנמצא מן המלאכים ומן הגלגלים ומן העולם האפל הוא חדש והקב"ה הוא עילתו והוא שהמצוא מן ההעדר הגמור ואין לנו ראשון שלא קדמו אדם דבר שבעולם אלא הקב"ה לבדו: ודע שהעיקרים שאנו זכרים להאמין בהם בידיעת הבורא ארבעה עיקרים והם: שהוא מלוי. שהוא אחר. ושאינו גוף ולא כח בגוף. ושהעולם חדש והקב"ה חדש. ושלא העיקרים הראשונים כבר זכרו להם הפילוסופים ראיות ברורות. והעיקר הרביעי נחלקו בו ולא נמצאו עליו מופתים לפיכך ראוי שנאמין בו **מדרכ הקבלה**. והראיות שזכרו אותם הפילוסופים על שאלת העיקרים הרבה אצל ידיעתם על דבריו – כדכר הקדמות רבות חזן ארוך. אבל ראיתי לזכור מופת אחד או שנים על כל עיקר מהשאלה כדי שיהיה סעד וחזקה למצוין. ואע"פ שאנו חייבין להאמין בכל אלו הדברים מלך הקבלה ולא יהיה בלבנו ספק בהן. כשנשמע מופת על אחד מאלו העיקרים יסמך הלב בו ותתחוק ההאמנה, כמו שהמאמין בשני מופתים האמנתו חזקה מן המאמין בעופת אחד והמאמין בשלשה יתר מן המאמין בשנים:

דבר ידוע שדבר שאינו גוף ולא כח בגוף לא נכלל בלשון אלא ממשעו ופועלו וכו'. הבינו בזה. הגלגל מלאו שהוא סובב תמיד נאמר שזה הגלגל אינו יולד משני פנים או שהוא הורה ונפטר. או לא. אם הוא הורה ונפטר – ממציאו אחר ההעדר הוא האל ית' והוא מלוי מחוייב המצוות. לא גוף ולא כח בגוף, שאם היה ממציאו גוף הגוף גם כן מורכב וכל מורכב יש לו עילה. ועילתו – אם היא מורכבת חזר הדיון לפיכך יכלה למציאו שאין לו עילה והוא האל ית'. וגם ממציאו אינו דבר אפשי, שהאפשי יש לו עילה. וכל שיש לו עילה אינו מחוייב המצוות, הילכך ח"ו שיהיה ממציאו העולם אלא מלוי מחוייב המצוות. והוא הורה ונפטר והי הוא מתנועע תמיד וכל מתנועע יש לו מניע. ואם מניעו גוף הרי גוף גם כן מתנועע בעת שניע הילכך יהיה מניעו לא גוף ולא כח בגוף. הרי נתבאר על שני הפנים שיש שם מלוי מחוייב המצוות הוא שברא הגלגל וכל מה שבתוכו או הגניע הגלגל והוא עילתו על דעת הפילוסופים. **וזה המצוי המחוייב המצוות – ח"ו שיהיה שנים**, או יתר על שנים, שאם היו שנים כל אחד מהם מחוייב המצוות ואין אחד מהם עילה לשני יהיה להם דבר שנתפטר בו, והיה כמין הטובל למה שנתפטר בו, והיה להם דבר שנפטר בו האחד מחברו, ודבר שנתפטר בו חוץ מדבר שנפטר בו, יתחייב מזה – שיהיה כל אחד מהם מורכב משני עניינים, ומחוייב המצוות הוא פשוט פשוט אמיתי לא מורכב, הילכך לא יהיה אחד מהם מחוייב המצוות. ואחר שנתבאר שמתחייב המצוות ח"ו שיהיה מורכב משני עניינים יתחייב מזה שיהיה גוף שהגוף מורכב מגולם וזווה, וישתתף עם שאר הגופים בענין הגופניות: מופת אחר, דבר ידוע שהעולם מלוי, וכל המצויים לא יאלו משלשה חלקים: או כולם הווים ונפסדים, או כולם אינם הווים ונפסדים, או מקצתם הווה ונפסד ומקצתם אינו הווה ונפסד. ח"ו שיהיו כולם הווים ונפסדים שח"ו יהיה כל מלוי אפשי לו ההויה והנפסד. והאפשרות במין ח"ו שלא יהיה, יתחייב שפיסד כל מלוי. ואם יפסדו כולם לא יהיה דבר מלוי והרי אנו מצויים ורואים דברים רבים מצויים. החלק השני שאינם כולם הווים ונפסדים ג"כ שך שהרי אנו רואים מצויים רבים הווים ונפסדים. נאמר החלק השלישי שיהיה מקצתם אינו הווה ונפסד ואינו הווה ונפסד ואינו הווה ונפסד עילה להויה מחוייבת המצוות הוא אפשי המצוות לפיכך יהיה העילה היא מחוייבת המצוות. היואל מה המופת שמתאחר שיש שם דברים הווים והדבר שאינו הווה ונפסד עילה להויה ונפסד, והעילה אם יש לה עילה תהיה אפשיה וזה לא ימשך לאין קץ, אלא כסוף יכלה לעילה שמתהוה הווה ונפסדת ואין לה עילה, והיא מחוייבת המצוות והוא האל ית'. וכבר התבאר שמתחייב המצוות ח"ו שיהיה גוף וגם לא יהיה כח בגוף שכה הגוף כלה בכליון הגוף ומחוייב המצוות לא יכלה. הרי נתבאר ששאלת העיקרים והם: שהוא מלוי. ושהוא אחר. ושאינו גוף ולא כח בגוף. והעיקר הרביעי והוא שהעולם חדש – לא נמצא עליו מופת אמיתי לפיכך אנו מחוייבים שנאמין בו מדרכ הקבלה שיהיה שיהיה מלמעלה מן המופת. ולפיכך אמר שמיסודי הדת לידע שיש שם מלוי ראשון הוא ממציאו כל נמצא. ואחר שנאמר שהוא ממציאו כל נמצא יהיו כל המצואים לא נמצאו אלא מאמתת המלאו:

העיקר הרביעי עליו קבל המגיד משנה, 'והעיקר הרביעי והוא שהעולם חדש, לא נמצא עליו מופת אמיתי, לפיכך אנו מחויבים שנאמין בו מדרך הקבלה קבלת הנבואה שהנבואה למעלה מן המופת', נתברר עניינו היטב בחכמת הח"ן - בסודות בריאת העולם והשתלשלות העולמות מפעולת המאציל ועד סוף הבריאה כולה.

דרכם של פרשנים לצטט ולשלב בדבריהם מפירושי קודמיהם, אלא שבד"כ אין זו דרכו של הרמח"ל, ואם הביא מדברי קודמיו הרי שסבר שיש חשיבות לבאר את הסתום שלא פורש, לדייק בהבנת השורשים ולהניח פרטי הענפים. ע"כ נדרשנו למובאותיו מדברי הרמב"ם ומגיד המשנה - על מה ולמה? האם השימוש והמובאות כבשלו נבע מצד היותם בסיס ועיקר לאמונת היחוד ב"ה, או שמה חביונות תובנות נסתרות. מדוע לכל הפחות לא כתב בדרך ה' כמו שכתב בכמה וכמה מקומות בספרו "דעת תבונות", "וענין זה ביארו היטב הרב הגדול הרמב"ם ז"ל בספר המורה שלו, בחלק ב' בפרקים רבים..." וכיוצא ב?

ראשית, תרנו אודות ה"מגיד משנה" - הרב וידאל די טולוזה זצ"ל. קורות חייו לוטים בערפל אשר שם האלקים, ואם שמו מעיד על מוצאו שהרי שיחוסו לעיר טולוז שבצרפת, אם כי אין ידיעה שאכן גר שם. כן ידועה תשובה הלכתית עליה חתומים "שלמה דילה קבלריא, וידאל די טולוזה"⁵ מהעיר ווילפרנץ (Villefranche-de-Conflent) הדרומית לטולוז ונראה שמרבית חייו גר בה. באחרית ימיו עבר לגור בברצלונה.

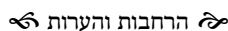
מר"ן קארו זלה"ה כתב אודותיו בהקדמת פירושו "כסף משנה" ליד החזקה:

"ובכן עמד קדוש אחד מדבר וחיבר ספר "מגיד משנה" אשר בו גילה מקום מוצא כל דין ודין, ואם הדין הוא שנוי במחלוקת נתן טעם לשבח למה פסק כן. וכן יישב ותיירץ השגות הרב ר' אברהם בן דוד. ושם הרב המחבר ספר מגיד משנה שמענו שהיו אינוידאל די טולוזה חבירו של הרב רבינו ניסים. והנה לא זכינו לאורו כי אם בספר זמנים ונשים וקדושה ונוזיקין וקנין ומשפטים, ואף בספרים הללו נשאו קצת הלכות וקצת פרקים שלא בא לידינו ביאורם".

בשער הגלגולים לאר"י הקדוש זלה"ה נמצאו המפתחות לגנוזי סתרים יקרים המסולאים מזהב ומפז. מספר מהרח"ו שמספר פעמים חקר את מו"ר האר"י ז"ל אודות גלגוליו שלו ותוצאותם למסעיהם הביא בשער הגלגול⁷.

"ביום א' של חול המועד של פסח הלכתי עמו לכפר אחד הנקרא עכברא ושם נכנסנו במערת ר' ינאי בתוך הפרדס... גם אמר לי מורי ז"ל ביום ההוא כי נפשי יש לה שייכות ואחיזה בנפשו של משה רבינו ע"ה, כי כל כללות הנשמות נכללות בו ובפרט נשמות הצדיקים, ויש לי חלק בחינה נפשי בדווקא ממנו,⁸ אבל בבחינת הרוח או הנשמה לא היה מדבר.

ואמר לי כי נפשי ונפש רבי עקיבא הם סמוכות יחד בשרש הנפשות, אמנם רבי עקיבא לא היתה לו מצד קין רק בחינת נפש לבד, כי הרוח שלו מבחינת קין גם כן אשר היתה ראויה אל הנפש ההיא שלו - לא לקחה אז, אמנם לקח רוח אחרת משרש הבל או אדם. וגם אני יש לי מזומנות ב' בחינות של רוח, האחת היא בחינת רוח הראויה אל נפשי שהיא משרש קין, והב' היא בחינת רוח משרש אחר כמו שביארנו, כי ע"י חטאו של אדם

⁵ א. פלדמן, "גנוזות" א' (תשמ"ד) עמ' צא-צב.

⁶ ידוע שהתקיימה במקום קהילה יהודית קטנה, והבולט שבאישיה היה הרב לוי בן אברהם בן חיים מחבר ספר "לויית חן".

⁷ מלוטק מ"שער הגלגול", הוצ' 'אהבת שלום' עמ' קמא - קמו.

⁸ אחרי החטא אדה"ר כשנתערבבו בחינות קין והבל, נכללה הבחינה המעורבת של רבי עקיבא בזרוע משה. ראה שם עמ' קנ"ה: "גם אמר לי, כי ר' יוחנן בן זכאי ור' עקיבא, היו ב' זרועות - ימין ושמאל של משה רע"ה, מעורבים בשרש קין, ולכן היו שלשתם שוים בשנותיהם, כל אחד חיה ק"כ שנה. ולכן רצה משה רבינו ע"ה, שתנתן התורה ע"י ר' עקיבא".

הראשון נתערבו הנשמות בחינת רוח משרש הבל עם בחינת נפש משרש קין וכן להפך. ובחינת הרוח משרש אדם ברוח של קין או של הבל וכן להפך. והנה, בחינת הרוח אשר לי מצד קין הוא גדול במאד מאד מן הרוח אשר לי מצד הערוב כנז', ואם אזכה אקח את הרוח הזה אשר נוגע לי מצד קין, וכן על דרך זה הוא בנשמה. ואמר לי כי אחר הנצוץ של רבי עקיבא אין קרוב אלי יותר מנצוץ אביי לפי שאביי זכה ליקח נר'ץ כלם מן השרש הזה שלי שהם מבחינת קין משא"כ באחרים כנזכר לעיל.

ואמר לי כי זה הסימן אל היותי מגולגל מרבי עקיבא כי בכל עת שאני רואה קבוץ עם להרוג איזה אדם אני מתעלף, לפי שנפשי זוכרת הצער שסבלה בזמן שנהרג רבי עקיבא ע"ה וכך הוא האמת, גם נתן לי סימן אחר כי בהיותי בחור היה לי חשק גדול ללמוד בפרקי רבי אליעזר והטעם היה לפי שהיה רבו של רבי עקיבא...

ופעם אחרת אמר לי, כי גם כל אותם הנצוצות של האנשים שהם מן תחלת הדרגת נפש רבי עקיבא עד אני הצעיר חיים ויטאל, כי כלם הם מגולגלים בי גלגול גמור ומשופים עם נפשי בגלגול הזה, ואפשר שאם אזכה יותר יתעברו בי גם מן אותם אשר הם קודמים אל רבי עקיבא כמו רבן יוחנן בן זכאי ז"ל וכיוצא בו, בסוד עיבור בלבד, וטעם הדבר הוא לפי שאין בכל הנצוצות של השרש הזה כל כך קרוב אל נצוץ נפשי כמו נצוץ נפש רבי עקיבא, כי נצוץ נפשי קרובה וסמוכה אליו יותר מכלם ולכן הוא מתגלגל עמי יותר מכל שאר הנצוצות, וכמו שנצוץ נפש רבי עקיבא עלה באותה המדרגה הנקראת מחשבה, גם אני אוכל לעלות כפי מעשי במעלה גדולה מאד יותר מכמה נצוצות אשר קדמו אלי.

ושנפש זו נתגלגלה אח"כ כמה גלגולים עד שנתגלגלה אח"כ ברבן יוחנן בן זכאי ז"ל ואח"כ ברבי עקיבא ואח"כ נתגלגלה כמה גלגולם שנתגלגלה באביי הנקרא נחמני חברו של רבא... ואח"כ נפש זו נתגלגלה ברב דוסתאי גאון, ואחר כך עברו כמה גלגולם עד שנתגלגלה ברבי אהרן הלוי נכדו של הר"ז הלוי בעל המאיר, ואח"כ נתגלגלה בהרב בעל מגיד משנה, ואח"כ בר' יהושע סוריאנו, ואח"כ בבחור אברהם הנז' לעיל, ואח"כ נתגלגלה בי אני עכשיו הצעיר חיים. ואמר לי כי יש לי שייכות קרובה עם הרמב"ם ז"ל ולכן עשה ביאור המגיד משנה על ספר היד להרמב"ם ז"ל כנודע...

גם אמר לי כי לסבת שהייתי בגלגול אחר מן הקודמים בלתי מאמין הרבה בחכמת ספר הזוהר שצריך עתה שאעסוק תמיד בכל יכלתי בחכמת הזוהר, ושזהו עיקר גדול שאני צריך לעשות עתה בגלגול זה.

ושאלתי לו שיודיעני מי היא נשמתו ולא רצה לבאר בכל הפרטים, אמנם אמר לי דרך כללות ענין זה, כי תחלה הייתי אני חיים הרב מגיד משנה דון וידאל די טולווא ונקרא שמו בשמי עתה, ואחריו הייתי בגלגול איש אחד ושמו ר' יהושע סוריאנו והיה אדם עשיר וזקן ובעל צדקה ומשכים ומעריב בבית הכנסת, ואחריו הייתי בגלגול בבחור אחר ושמו אברהם, בחור בן י"ג ונפטר בשנת י"ד, ואחריו באתי עתה בגלגול בפעם הזאת ונקרא שמי חיים כשם הראשון דון וידאל. ואמר לי שמה שהוצרכתי להתגלגל עתה היה לסבה שבגלגול אחר מן הקודמים אלי לא הייתי מאמין בחכמת הזוהר, וכפי דבריו הבנתי שהיה כשהייתי בגלגול מגיד משנה ולא רצה לגלות הענין, ואמר לי כי העיקר שאני צריך לתקן עתה בגלגול הזה הוא לעסוק בחכמת הזוהר. ואמר לי כי לפי שבהיותי בגלגול המגיד משנה הייתי מעיין גדול וחריף בחכמת העיון לכן אינני הפץ עתה מאד לטרוח בחכמת העיון. ואמר לי כי כל אלו הגלגולים הנזכרים אינם - רק מבחינת הנפש שלי בלבד, כי בחינת הרוח והנשמה יש בהם דברים בגלגולם אחרים.

אח"כ יום אחר אמר לי כי שלשה הגלגולים הנזכרים לעיל שקדמו אלי היה ענשם מפני עוונם לשהוצרכו להתגלגל מפני הסבות האלו אשר נזכיר... והנה שלשה נפשות אלו הנז' הם ענפים של נפשי ולכן באו מגולגלות עם נפשי ממש ונמצא כי אני כלול מן ארבעה נפשות יחד מגולגלים כי כלנו צריכים למרק עון זה, ואע"פ

שאני לא חטאתי בזה - עם כל זה להיותי מבחינת הגידים⁹ צריך אני לנקות העפוש שנעשה מחמת העונות הנז' כדי שימשך החיות אל כל השרש, ונמצא כי שלשה נפשות הנזכרות הם ישנות ומגולגלים, אבל נצוץ נפשי עצמה היא חדשה, כי מן היום אשר חטא קין והוטבעו נצוצות נפשו בתוך הקליפות עדיין לא יצאה ניצוץ הזה של נפשי אלא עתה בפעם הזאת, ודע כי אין זה נקרא חדש ממש אחר שכבר בא לעולם כלול כנפש קין עצמו".

נמצא לפי דב"ק של האר"י ז"ל, ששורש נפשו של ר' חיים ויטל ז"ל מצד קין, ונתערבבה עם שורש הבל אחרי חטא אדם הראשון. ע"כ, יש לה שייכות לר' עקיבא מצד שורשה, ולמשה רבנו ולרמב"ם מצד ערבובה¹⁰. בבחינת ניצוצה מחשבת כחדשה, ובענפיה נחשבת מגולגלת. בפרטי גלגוליה¹¹ נמצאו ב' פרקים כבדי משקל שנגעו והשפיעו ישירות על מהלך חייו של מהרח"ו. קשרה בר' עקיבא היא החזקה ביותר וכעדותו, "בכל עת שאני רואה קבוץ עם להרוג איזה אדם אני מתעלף, לפי שנפשי זוכרת הצער שסבלה בזמן שנהרג רבי עקיבא ע"ה וכך הוא האמת". כעניין זה, מצאנו בעוד מספר מקומות בשער בגלגול פרטים רבים בענין קשר נפשם:

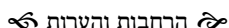
"בענין אשתי אמר לי כי הנה אין בכל הנצוצות של שרש נפשי כל כך קרוב אלי כמו נצוץ רבי עקיבא והוא קרוב עמי יותר מכלם, וכל מה שארע לו אירע לי" (שה"ג עמ' קנז).

"והטעם לזה לפי שכמו שנפשי היא גם כן משותפת דרך גלגול ממש עם נפש רבי עקיבא - כן חלק רוחי אינו בא אלא משותף ממש ברוחו של רבי עקיבא... ופעם אחרת אמר לי כי גם כל אותם הנצוצות של האנשים שהם מן התחלת הדרגת נפש רבי עקיבא עד אני הצעיר חיים ויטאל, כי כולם מגולגלים בי גלגול גמור ומשותפים עם נפשי בגלגול הזה, ואפשר שאם אזכה יותר יתעברו בי גם מן אותם אשר הם קודמים אל רבי עקיבא כמו רבן יוחנן בן זכאי ז"ל וכיוצא בו... ואמר לי כי נפשי ונפש רבי עקיבא הם סמוכות יחד בשורש הנפשות". (שה"ג עמ' קנג).

הגלגול השני המשמעותי מאוחר בכאלף שנים מימי ר' עקיבא והוא בגלגול "במגיד משנה - דון וידאל די טולושא, ונקרא שמו כשמי עתה". וידאל /ויטאל תרגומו 'חיים'. ב' פרקי הגלגולים הנ"ל שמו חותמם בנוף חייו של הרח"ו:

הא' תיקון העיסוק בחכמת הסוד, "לסבה שבגלגול אחר מן הקודמים אלי לא הייתי מאמין בחכמת הזוהר, וכפי דבריו הבנתי שהיה כשהייתי בגלגול מגיד משנה... ואמר לי כי העיקר שאני צריך לתקן עתה בגלגול הזה הוא לעסוק בחכמת הזוהר. ואמר לי כי לפי שבהיותי בגלגול המגיד משנה הייתי מעיין גדול וחרף בחכמת העיון לכן אינני חפץ עתה מאד לטרוח בחכמת העיון". (שם עמ' קמ"א).

והב', לתקן שגגת חטאו בעוון הנידה, "כי הרב מגיד נתגלגל עיקר גלגולו על שחטא בשוגג בעון נדה, ועל כן בא להתגלגל בי לתקן עון זה. וע"כ בא לי עון זה, כי בלילה הראשונה שנכנסתי לחופה, לא פירשתי מיד מאשתי בראותה דם בתולים בבעילה ראשונה, ואלו לא בא לידי עון זה הייתי אני משלים שנותיו של הרב המגיד שלא מילא שנותיו ומת קודם זמנו, ומה שחסרו משנותיו הם מ"ד שנים והייתי גם כן מוסיף עליהם שנים יתירות, וכיון שבא לידי עון זה הנז' עצמו - אע"פ שהוא דם בתולים ואינו כל כך עון ובפרט שהיה בשוגג, עם כל זה כיון שכל עיקר ביאתי היתה לכך ולא תקנתי - לכן אין לי אלא אלו המ"ד שנים בלבד. וז"ס פ' 'ויש נספה בלא משפט' (משלי יג, כג) וגו' ח"ו, כי מספיק זה להכריע עון נדה הקודם, כיון שזו היתה עיקר סבת

⁹ ר"ל המקשר וממשיך השפע והחיות אליהם.

¹⁰ גלגולי מנשה רע"ה נרמזו בשמו: מנשה ש"ת ח'בל. נפש מהרח"ו קשורה במשה הן מצד היות נשמת משה כוללת כל נשמות ישראל, והן מצד שייכותו ואחיותו בנפש משה דווקא מצד ערוב שורשי קין והבל.

¹¹ מתפרטים היטב בשער הגלגולים, ולא הובאו לעיל אלא רק הנוגעים לענייננו.

ביאתי בעולם – אע"פ שזה החטא של עתה אינו חטא גמור. ואמר לי שהיה אפשר שבהמשך הזמן היה אפשר שיתקן זה ע"י תשובה, ואח"כ התעניתי שלשה ימים רצופים כמו שנכתוב למטה ואז אמר לי שכבר נתבטלה הגזרה היא תלי"ת". (שם עמ' קמ"ג-קמ"ד).

מכל האמור לעיל התברר היטב קשרי נפשו של מהרח"ו בב' שורשים: מצד שורש קין - בעיקר שייכותה לר' עקיבא, והמגיד משנה - דון וידאל די טולושא. ומצד שורש הבל - בשייכותה למשה רע"ה¹² ורמב"ם. כ"כ התברר עניינו הרוחני של המגיד משנה.

רבנו עט"ר הרמח"ל זלה"ה נולד כ 87 שנים אחרי פטירת מהרח"ו. אגרתו הנודעת של בחיר תלמידיו הרב יקותיאל גורדן זצ"ל, מגלה שגם עט"ר הוא ניצוץ רבי עקיבא וז"ל:

וְהִנֵּה זֶה חֹדֶשׁ יָמִים שְׁאַנִּי מְשַׁמֵּשׂ אוֹתוֹ וְדוֹלָה מִים חַיִּים מִבְּאֵרֵי - אֲשֶׁרֵי עֵינַי שְׂרָאָתָהּ וְאֲשֶׁרֵי אֶזְנוֹ שְׁשׁוּמֵעַ כָּל זֶה, וְהוּא נִיצוּץ מַעְקִיבָא בֶן יוֹסֵף. וְהָרִי שְׁמוֹנָה חֲדָשִׁים שְׁנַתְּגַלָּה לוֹ מִלְּאֵף קָדוֹשׁ וְנוֹרָא, מָסַר לוֹ הַרְבֵּה סוּדוֹת וְכַמָּה דְבָרִים לְהוֹרִיד הַיְשִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה בְּכַחֵם, וְצִוְיָה לוֹ בְּהַסְפָּמַת הַקַּב"ה וּשְׂכִינָתָא לְחַבֵּר סֵפֶר הַזֶּהר שְׁקָרְאוּהוּ מִן הַשָּׁמַיִם 'זוֹהַר תְּנִינָא' לְתַקּוֹן גְּדוֹל הַיְדוּעַ אֲצִלְנוּ'. (אגרות רמח"ל איגרת ו).

לימים, שאל רבו של עט"ר מימי בחוריו - ר' ישעיהו באסאן זצ"ל אודות שורשו ותיקונו, וגילה לו הרמח"ל:

"ועל אשר חפץ כבוד תורתו שאכתוב לו על עניניו, בקיצור אומר לו, כי הלא כבר הודעתי לכבוד תורתו איך שרשו מר' עקיבא בן יוסף. ונתגלגל על הוצאה מרשות לרשות בשבת, ועל ידי זה נתקן בתיקון העירוב פה פאדובה העיר. אמנם זה אמת, כי על שרש ר' עקיבא נאמר, "כך עלה במחשבה", כי בהיותו בסוד גבורות, על כן הס"א מחשכת אליו הרבה. ועוד יש בזה סודות גדולים, ופה לפה ישמע דברים עתיקים בסיעתא דשמיא. אמנם סוד התיקון הוא בעניו, "על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות", כי ענינו מסוד שערות דו"א. ועיקר התיקון הוא להתעסק בפסקי דינים על פי פלפול. ולכן היה טוב לו לחבר דוקא חיבורים בדינים אלו ברוב פלפולו". (אגרות רמח"ל איגרת ל).

ולמרות שעט"ר עלה על רבו לאין שיעור, אנו מוצאים שכיבדו והעריכו והיה נכנע לפניו, ואין זאת אלא מפלאי השגת שורשי הנשמות, גלגולם וקשריהם.

מהיות הרמח"ל והרח"ו נשרשים בשורש ר' עקיבא, יש מקום שיבואו ענייני גלגוליהם בשווה לפחות מר' עקיבא. במחצית חייו הראשונה השלים ותיקן הרמח"ל בעבור כל ענפי אשכול נשמתו. ומשם והלאה עלה ונסתלד עד לשורשים העליונים באדם. בהתבוננות במסכת פעלו ופרי קולמוסו ובפרט בגילוי נזר תפארת זוהר תניינא, פירושי נעלמות דברי הזוה"ק דרשב"י וביאוריו בחכמת האר"י, נראה לומר שכל הגלגולים שנזכרו ברח"ו כולם ענפים משורש ר' עקיבא, ואילו הרמח"ל זלה"ה הוא מחלק שורשו ממש, ומימלא יכל לתקן ולהשלים בעד הענפים, ומשאלה נתקנו בשורשם, המשיך ועלה בטובו וטבל באורו הגנוז ונסתפג בזיו קדושתו ית'.

וְיִזְמְנָא דְאֵתִי וְהַמְשַׁפְּלִים יְזַהְרוּ בְּזַהַר הַרְקִיעַ" (דניאל יב, ג). דְּהַשְׁתָּא אִזְרֵי דָא לָךְ אֲתַגְלִיָּא, אֲבָל לָא לְכַל עֲלִמָא. ולעיתיד לבא, "וְהַמְשַׁפְּלִים יְזַהְרוּ בְּזַהַר הַרְקִיעַ", שעכשיו, אור זה לך התגלה, אבל לא לכל העולם. על סוד זה כתוב, עַל רְזָא דְאֵתִיב מְחָ רַב טוֹבָךְ אֲשֶׁר צַפְנָת לִירְאָךְ" (תהלים לא, ט) דְּאֵ ט' דְּטוֹבִיָּה גְּנִיז בְּגִיָּה. זו האות ט' הרומזת על אור טובו הגנוז בתוכה, אֲבָל לְזַמְנָא [דְּאֵתִי] לעתיד לבוא וְהַמְשַׁפְּלִים יְזַהְרוּ, זַהַר תַּקְוָה

וְנִצִּיין לְאַנְהָרָא לְכָל סְטֵר, וְכֹלָא יִתְנַהֲרוּן כְּיֵיחָהּ. זוהר חזק ונוצץ יתגלה להאיר לכל צד, והכל יאורו ממנו". (תקנ"ז תניינא, תיקונא קדמאה, דף ד' ע"ב).

ניתן לראות שעיקר תיקוניו נרמזו בשמו 'משה חיים':
משה: הרמח"ל, הרמב"ם, משה רבנו, - שורש הבל, כידוע ברמז מ'שה ש'ת ה'בל.
חיים: חיים ויטאל, דון וידאל די טולושא - ר' עקיבא - שורש קין.

הרב דון וידאל די טולושא זצ"ל:

עתה מובן היטב מדוע השתמש הרמח"ל הקדוש בדברי המגיד משנה - דון וידאל כבשלו, שאמנם תיקונו של המגיד היה במהר"ו, אלא שהשגותיו בגחלתו של סוד היחוד שנכתבו בפירוש 'מגיד משנה' על המשנה תורה נבעו מכוח השכלתו ולא מכוח חכמת האמת שלא האמין בה בחיי חיותו. וכיוון שטרם נבררו והועמדו על מתכונתם מצד תכלית אמתתם, ובפרט בענין הידיעה הרביעית כמש"ל, עתה השלימו הרמח"ל וכפר בעדו ובעד כלל ישראל.

הרב חיים ויטאל זלה"ה:

מעבר לכל אשר נאמר לעיל בענין גלגוליו, מביא מהר"ו ז"ל בשער הגלגול שגילה לו רבו שתכלית בוא האר"י לעולם "כי לא בא לדור בצפת תוב"ב אלא העבורי, ולא עוד אלא שאפילו עיקר ביאתו בגלגול הזה לא היה אלא בעבורי - להשלים אותי, ולא בא לצורך עצמו כי לא היה צריך לבא" (שה"ג עמ' קמא). בשמונת השערים שכתב היו לא מעט דברים שבהם הסתפק מרח"ו, אם מצד שלא קבלם מצד רבו, או ששמע מחברים או ששמע שמועות שונות. חלק מהקשיים פרכם הרמח"ל. במקרים אחרים הציע הקדמות המפילות את הקושיות. בכללות, תורת האר"י מבארת קומת הבריאה החל מאורות הבינה ומטה, ולמעלה מהם - לא היתה לו רשות לומר ולכתוב. תורת הרמח"ל מבארת נעלמות קומת החכמה והכתר בקומת הבריאה, וידיעות מהצמצום והרצון העליון הא"ס ב"ה. תורתו משלימה בעד אשר נחסר ממרח"ו.

רבנו משה בן מימון:

לא זכה הרמב"ם לעסוק בתורת הסוד. משהתברר לעיל קשר הנשמות לרמב"ם, פשוט הוא שזכו הרמח"ל ומהר"ו להשלים בעדו, ונראה שדווקא הרמח"ל ז"ל היה קשרו חזק יותר ברמב"ם.

בהקדמה ל'משנה תורה ספר המדע' כותב הרמב"ם:

"כִּלְלוּ שֶׁל דְּבַר כְּדֵי שְׁלֵא יְהֵא אָדָם צְרִיף לְחִבּוּר אַחַר בְּעוֹלָם בְּדִין מְדִינֵי יִשְׂרָאֵל אֲלֵא יְהֵא חִבּוּר זֶה מְקַבֵּץ לְתוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה כְּלָה עִם הַתְּקִנּוֹת וְהַמְּנַהֲגוֹת וְהַגְּזֵרוֹת שְׁנַעֲשׂוּ מִיְּמוֹת מֹשֶׁה רַבְּנּוּ וְעַד חִבּוּר הַגְּמָרָא וְכִמוֹ שְׁפָרְשׁוּ לָנוּ הַגְּאוֹנִים בְּכָל חִבּוּרֵיהֶם שְׁחִבְּרוּ אַחַר הַגְּמָרָא. לְפִיכָף קָרָאתִי שֵׁם חִבּוּר זֶה מִשְׁנֵה תוֹרָה. לְפִי שְׁאָדָם קוֹרָא בְּתוֹרָה שְׁבַכְתָּב תְּחִלָּה וְאַחַר כֵּן קוֹרָא בְּזֶה וְיִוָּדַע מִמֶּנּוּ תוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה כְּלָה וְאֵינּוּ צְרִיף לְקִרוֹת סֵפֶר אַחַר בִּינְיָהֶם.

וראייתי לחלק חבור זה הלכות הלכות בכל ענין וענין. ואחלק ההלכות לפרקים שבאותו ענין. וכל פרק ופרק אחלק אותו להלכות קטנות כדי שיהיו סדורים על פה. אלו ההלכות שבכל ענין וענין יש מהם הלכות שהם משפטי מצוה אחת בלבד. והיא המצוה שיש בה דברי קבלה הרבה והוא ענין בפני עצמו. ויש מהם הלכות שהם כוללים משפטי מצוה הרבה אם יהיו אותן המצוות כלם בענין אחד. מפני שחלוק חבור זה לפי הענינים לא לפי מנין המצוות כמו שיתבאר לקורא בו". (הקדמת הרמב"ם למשנה תורה).

זכה ידידי הרב יוסף משה ספינר יצ"ו להוציא לאור בשנת תש"פ את הספר החשוב "שרשי המצוות"¹³ מבית מדרשו של רבנו הרמח"ל.¹⁴ שם הספר "שרשי המצוות" לא מצוין בכתב היד וניתן ע"י מאן שהוא מאוצרי הספרייה דמוזלי חזי, ושמו נאה לו. עיקרו של החיבור מבוסס ע"פ סדר חלוקת המצוות במשנה תורה להרמב"ם כהתווית המחבר במקור, "וְרֵאִיתִי לְחַלֵּק חֲבוּרָה זֶה הַלְּכוּת הַלְּכוּת בְּכָל עֲנִין וְעֲנִין. וְאַחֲלַק הַהֲלָכוֹת לְפָרָקִים שְׁבָאוֹתוֹ עֲנִין".

"הנה כשתדע לחקור במצוות התורה הקדושה, תמצא אותם כללים כללים, כל כלל מהם טוב על קוטב א' מיוחד לכלל שהוא השווה לכל פרטיו. והנה עתה אסדר אותם לפניך על מחלקותם לפי חילוק קוטביהם אלה. ואפרש בכל א' וא' הסוד אשר עליו יסובו, ואיך ישתוו בו פרטיהם. ושאר כל הדקדוקים "שבתנאי" כל פרט ופרט, יהיו לך להתבונן עליהם על פי השרשים אשר אבאר, ותחכם ותוסיף לקח כאשר יחנך ה', וכבר ביארנו במ"א שיש למצוות שרשים שונים לפי סדרי ההנהגה לפי סדרי הספירות והפרצופים ולפי התיקונים והקלקולים שנהיו ועתידיים להיות בעולם". (הקדמת הרב המחבר, שרשי המצוות עמ' מ').

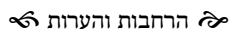
תכלית ספר "שרשי המצוות" החשוב לקבץ המצוות תחת שורשיהן הרוחניים ולגלות סוד שרשם.

"אף על פי שבמנין המצוות שְׁמָנָה בראשית כל "כלל" הלך אחר סדר הרמב"ם ביד החזקה שלפני כל "הלכה", וגם לשונו זהה ללשון הרמב"ם, מכל מקום במקומות רבים ראה צורך לשנות מדרך הרמב"ם, וצירף אל ה"כלל" מצוות שהרמב"ם כלל בהלכה אחרת של היד, מצד היותם שייכים לנושא שב"כלל" הזה לפי ביאורו את "השרש"... הנה מצוות א-ט, מובאים בהלכות דעות, אמנם מצוה י' שלא לקלל א' מישאל, הוא בהלכות סנהדרין. ומצוה י"א שלא להונות בדברים, הוא מהלכות מכירה". (שרשי המצוות, הערת העורך לכלל א).

סיבת הסיבות לעריכת הדברים נובעת מהעובדה שהסדר במשנה תורה לא היה ע"פ חכמת האמת. לשם כך נדרש "שורש משה" להשתלם בתיקון סדרי עולם, לקבץ המצוות בסוד שורשם, לגלות ולבאר כלליהם ומחלוקתם, ולבאר בפרטות שורש כל מצוה ומצוה כפי שסדרה וחקקה החכמה העליונה בתיקון סדרי הבריאה.

"והנה נמצא שרצה האדון ב"ה וחקק סדר עבודה לבני האדם שבה יזכו לשכר המוכן, והיא בנויה מכל כך חלקים וענינים, כמו שגזרה חכמתו ית' היותו בערך ההגון והראוי לעובדים האלה לפי ענינם וענין השכר המתוקן להם. ושרשי הענינים האלה נודעים בסודות ההנהגה העליונה בסוד שרשי כל ההויות וכל חוקותיהם בכל מצביהם.

ואולם נמשכים הדברים בגשמיות, ונמצאים ענינים לפי הדברים הגשמיים וחוקותיהם כפי השתרשם בעליונים. וענינים לפי השרשים הרוחניים שנעתקו ונמשכו אל הגשמיים שנמשכו. והנה הנידונים לפי הגשמיים, טעמם מובן ומושג ונגלה יחסם עם הענינים הגשמיים ההם. אך הנידונים "לפי השרשים שנעתקו" הנה אין יחסם עם הענין הגשמי מתגלה בשלימות, אלא סודם נודע במסורת ונרמז בפעולה או בענין הגשמי, אך אמתת התיחד השרש הוא בענין ההוא, אינו מגולה וכמ"ש. וזה ענין החוקים הנסתרים וכמ"ש"ל בס"ד.

¹³ "כללי המצוות על דרך הקבלה". The Jewish Theological Seminary of America New York, NY USA Ms. 8339.

¹⁴ ויפה ביאר הרה"ג בהקדמתו, וקוצר דעתי נוטה להסכים ולקבוע שחיבור זה נחצב בקולמוסו של עט"ר הרמח"ל. וכן כתב הרב בהקדמתו: "אך לאחר שהאירו אותיותיו הקדושים הפכה ההשערה לוודאית, ולא נותר בידינו שום צל של ספק שמידי רבנו יצא חיבור זה. והמעייין הישר כשיזכה יבחין שהוא סגנונו המובהק של רבנו, ומה גם שיש בו הרבה מהנושאים שעסק בהם בכל ספריו, וכמו כן יש השוואות רבות מאד משאר ספריו למה שכתב בחיבור זה, (וחלק קטן מהם ציינו בהערות). אמנם כיון שאי אפשר לקבוע בודאות זהותו של מחבר רק לפי סגנון הדברי תורה שבחיבור, לכן לא הרהבנו עוז להכריז עליו שרבנו הרמח"ל גופיה חתים עלה, וכתבנו רק שהוא "מיסוד" של רמח"ל, והמעייין יבחר". (שרשי המצוות, פתח דבר). והביא הרב בהקדמתו ראיות ראיות ועיין שם באורך.

והנה על פי העיקר הזה כבר ימצאו שרשים שימשכו בקצת מן "הענינים" הגשמיים. ומהם שימשכו בקצת "תנאים" מענינים גשמיים בלבד וכמ"ש, שאעפ"י שלא תחסר רמיוזה בענין הגשמי אל השרש הנעתק לו, אין זה מיוחד בו, כי כבר ימצא כמוהו בנושא אחר, אמנם האמת הוא שהדבר מיוחד בשרש, ומצד חוקות ההעתק והליכותיו הוא שהנושא שהועתק לו השרש ההוא יהיה חלק מאיזה כל גשמי, או תנאי מאיזה ענין גשמי, והבן היטב העיקר הזה". (הקדמת הרב המחבר, שרשי המצות עמ' לג-לד)

אין ספק שגילוי מאלף ונשגב זה הוא תיקון עצום והשלמת תיקון נשמת הרמב"ם ברובד הסוד שנחסר ממנו בחיי חיותו.

כ"כ מצאנו שאחזו רבנו עט"ר ביד החזקה בחזוק יד והחשיבו ללמוד העיקרי אחרי ותוך כדי לימוד הש"ס, "לְדַעַת מוֹצֵא פֶל דִּין וְדִין". בסוף מאמרו "דרך חכמה", מזהיר הרב את תלמידו, מהגרר אחרי טעויות הלימוד הנמשכות מצד היצר הרע המכוב ומשטה בשכלו ומרחיקו מדרך החיים. בתגובה, מחלה התלמיד פני רבו להמציא לו דרך לימוד נכונה. וזת"ד:

"[רבי:] עוד צריך אני להזהירך בחלק העיון אשר איננו אמצעי כלל, אך שב לעבודה, כי כאן צריך השקפה גדולה לינצל מפיתויי היצר וערמת כוביו, שפעמים רבות עושה לאדם שיטעה הוא אל עצמו ולוקח מן העיונים מה שטעותו נוטלו, ואומר לנפשו "זה צריך לי", או "זה שב לעבודה, וכונתי לשמים", "מזה יצא לי תועלת במדות או בדעות": ואולם אמתת הדבר אינו אלא שתאותו היא הנוטה אותו ואחריה הוא נמשך: ואם יבקש הדבר יראה שאותו התועלת שהוא חושב, או אומר, או רוצה לומר שילקוט מן העיון ההוא, כבר יצא לו מן העיונים התוריים - גם כן אם יעמל בהם, ואולי יותר שלם:

כללו של דבר, הטוב והרע שניהם נתונים הם לבני האדם. הרוצה שיחיה יבחר בחיים, ואל יטעה את עצמו. ומקרא מלא צווח ואומר, "החיים והמות נתתי לפניך... ובחרת בחיים למען תחיה" (דברים ל, יט):

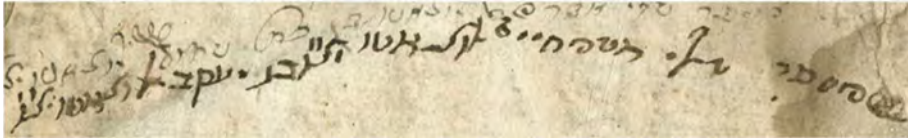
תלמיד: הנה הגדלת חסדך עמדי באשר למדתני עד הנה. עתה הואל נא והודיעני איזה סדר אקח ללימודי למען אצליח:

רבי: הנה מה שצריך כל הרוצה להיות חכם בישראל לדעת תחילה, הוא כ"ד הספרים עם ביאוריהם הראשיים. ואחרי זה י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, עם כל ביאוריהם, כי הם דרכי התורה שבעל פה: אחר כך צריך שידע לימוד הש"ס עד שידע להבין כל הלכה שתהיה על בוריה, וידע דרכי המשא ומתן בקושיות ובתירוצים: וידע להבדיל בין תירוצי הדחיה ובין התירוצים האמתיים ובין הקושיות הנעשות להצעה לתירוץ, והקושיות החזקות והאמיתיות. ואחר שידע כל אלה ראוי שילמוד כל הש"ס מראשו לסופו, בהבנת כל פשוטי הסוגיות על בורין:

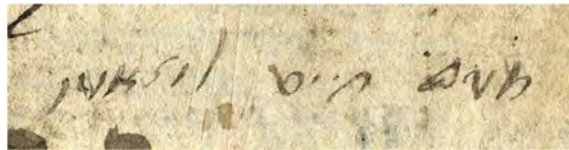
אחרי כן צריך שילמוד ספר "היד" להרמב"ם מראשו לסופו עם מפרשיו, לדעת מוצא כל דין ודין: אחר כך ילמוד השלחן ערוך ויראה כל דין שיש בו חלוק מדברי הרמב"ם, או נוסף עליהם יבקש מוצאו 'בבית יוסף' ויבין טעמו ונימוקו: אחר כך ילמוד כל מדרשי הקדמונים עד תומם: עוד ילמוד מלאכת ההיגיון והמליצה והשיר עד שידע אותם, ויזהר ללמוד אותם מספרי המחברים שקצרו בהם: עוד ילמוד עיקרי ההנדסה התשבורת והתכונה הראשיים עד שידעם, ושאר החכמות והמלאכות מה שצריך לו ילמוד עד שידעם: ואז ישים עיקר כל עיונו באלקיות כל ימי חייו... ואולם אין צריך שילמוד כל הש"ס תחלה ואחר כך יתחיל בהרמב"ם ואחר כך המדרשים ואחר כך החכמות, אלא יחלק שעותיו ללימודים האלה וירבה תחלה באותם שכמותם יתר עד שיגמור אותם, ואחר שגמרם אז יוכל למעט בהם מרגילותו הראשון, רק שיקבע להם שעות לשלא ישכחם."

אָנָּה ה' לִידְנוּ, בְּרוּךְ אֹמֵר וְעוֹשֶׂה, שְׁכַל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק וְאֵין בָּהֶם נִפְתָּל וְעֵיקֶשׁ. הֲרָאָה לִי יְיָדֵי הָרַב מִשֶּׁה הַלֵּל יְצִי צִלּוּם מִסֵּפֶר "מִשְׁנֵה תוֹרָה" לְהַרְמַב"ם [וּיְנִיצִיָּאָה תַּכ"ה], סֵפֶר מַדְעָ אַהֲבָה זְמָנִים, הַמוֹחֶזֶק בִּידֵי אֶסְפֵּן פֶּרְטִי

(תודתינו על שנאות לנו לפרסמו) ובו טופס עם חתימת שמו¹⁵ של רמח"ל והגהות המכילות השלמות של מילים שנשמטו מהדפוס. החתימה מופיעה פעמיים בדף המגן של ספר. נוסח החתימה: "זה הספר של[י] משה חיים לוצאטו יצ"ו בן יעקב לוצאטו יצ"ו", ותחתיו חתימה נוספת "משה חיים לוצאטו".

"זה הספר שלי אברהם לוצאטו בן כ"מ שמואל לוצאטו יצ"ו"
תחתיו: "זה הספר של[י] משה חיים לוצאטו יצ"ו בן יעקב לוצאטו יצ"ו"

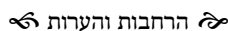

רצה הרמב"ם לקבץ תורה שבע"פ כולה לקמצים, "ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה", לסדר ההלכות בעינינו ומחלוקתם, "כדי שיהיו סדורים על פה". רצה הרמח"ל לקמוץ הח"ן לידעת כללים "כי כל כלל בטבעו כולל פרטים הרבה, וכשישיג כלל אחד נמצא משיג מאליו מספר רב מן הפרטים... וכן אמרו ז"ל, לעולם יהיו דברי תורה בידיך כללים ולא פרטים". וכי רבה רעת האדם, שפגעו ברמב"ם וברמח"ל קנאים, ושמלת גויליהם היתה לשרפה מאכלת אש. ומי יודע אם לא היו אלו אותם הרודפים שקנאתם העבירה אותם על תקנת גלגולם.

רבי עקיבא.

אומר המדרש: "'אֲשִׁים מְחֻשָּׁף לְפָנֵיהֶם לְאוֹר וּמְעֻקְשִׁים לְמִשׁוֹר, אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים עֲשִׂיתֶם'" (ישעיהו מב, טז), 'אעשה' אין כתיב כאן אלא "עשיתים", כבר עשיתים לרבי עקיבא וחבריו, דאמר רבי אחא, דברים שלא נגלו למשה מסיני נגלו לרבי עקיבא וחבריו. "וְכָל יֶקֶר רְאֵתָה עֵינֶיךָ" (איוב כח, י) - זה רבי עקיבא". (שמעוני ישעיהו רמז תנב).

מגלה רבנו האר"י ז"ל בשער הגלגולים סוד הפסוק, "וכל יקר" וכו' לסוד השגות משה רע"ה ורבי עקיבא וז"ל: "כי קין מצד הגבורה, והבל מצד החסדים. וכבר הודעתך... הגבורות... הנה הם נתגלו זמן רב, קודם שנתגלו החסדים. ועוד כי הגבורות תמיד הם מגולות. ולכן, מי שהוא מזו הבחינה השנית של קין כנו"ל, יכול לעלות ממדרגה אל מדרגה... משא"כ בהבל, כי הוא מן החסדים שאיחרו מלהתגלות... וזהו הטעם מ"ש רז"ל במדרש רבה בפרשת חוקת (טו, ו), "א"ר חנינא "וְכָל יֶקֶר רְאֵתָה עֵינֶיךָ" (איוב כח, י), זה ר' עקיבא, דברים שלא נגלו למשה, נגלו לר' עקיבא". גם זהו מה שנאמר בס' אותיות דר' עקיבא (אות צ'), כי אמר משה לשי"ת על ר' עקיבא, "יש לך אדם כזה ואתה נותן התורה על ידי" וכו', והיה משה נרתע, כיון שראה מזלו של ר' עקיבא, דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים וכו'... והטעם הוא, לפי שהיה ר' עקיבא יכול להשיג יותר ממשה, לסבה הנז"ל, כי הוא מן קין, ומשה מן הבל.

¹⁵ ב' החתימות שונות, ושונות מכתב ידו של הרמח"ל. יש שסברו שהן כתב יד הרמח"ל מימי ילדותו, אלא שיש לדחות טענה זו כיון (הארת הרב ספינר יצ"ו) שלא מצינו בכל הכתבים שלא חלק הרמח"ל כבוד לאביו קודם הזכרת שמו, כגון בכמ"ר או בלא"א. ונמלא סברתו, של"כ בכל המקומות הזכיר הרמח"ל את אביו בשמו המלא "יעקב חי". בנוסף אליהן רשומים שמות נוספים מבני משפחת לוצאטו: "שמואל לוצאטו", "זה הספר שלי אברהם לוצאטו בן כ"מ שמואל לוצאטו יצ"ו", ונראה שהיו הבעלים הראשונים. כתב יד החתימה השניה דומה מאוד בצורתו לכ"י של 'אברהם לוצאטו'. מכל הנ"ל עולה, שאולי הרמח"ל קיבלו מידי אברהם עצמו והוא זה שכתב את שם הרמח"ל. וכיוון שהיה הספר בביהמ"ד של הרמח"ל, אחד מבאי ביהמ"ד הוסיף עליו שיוך בכ"י. בדף פנימי נמצאת חתימה מאוחרת לימי הרמח"ל, "שמואל ברכיה ליצאט בשנת התקט"ז".

¹⁶ לא ברור אם הי' היא טיפת דיו או אות ממש, כיוון ששונה משאר היודין. אם אכן זו טיפה, הרי מצאנו מסייע להשערה שבהערה הקודמת.

גם זהו מ"ש במסכת שבת (פט ע"א, וכן מנחות כט ע"ב) פרק ר' עקיבא, שבשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות, א"ל מי מעכב על ידך, א"ל צדיק אחד עתיד לעמוד ועקיבא בן יוסף שמו וכו'¹⁷. והענין הוא, כי מי שהוא משרש הבל, אין בו יכולת להשיג רק עד כתרי אותיות שהם התגין, ולא יותר. וז"ש שמצאו שהיה קושר קשרים לאותיות. אבל מי שהוא משרש קין מבחינתו השנית הנ"ל, יש בו יכולת להשיג אפילו עד הטעמים, או יותר למעלה ג"כ. האמנם, אח"כ משה רבנו ע"ה השיג הכל ע"י מעשיו העצומים". (שה"ג עמ' סח).

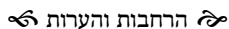
משה רבנו ע"ה הניח אחריו תורה שבכתב, ורבי עקיבא הניח אחריו תורה שבע"פ, ושניהם לא הורשו להעלות סודות התורה על הכתב. המלאכה הוטלה על ב' ניצוצותיהם - רשב"י והרמח"ל זי"ע. בשה"ג כותב האר"י ז"ל לענין אחיזת רבי עקיבא במשה רע"ה בסוד הזרועות, היכולות לעלות בהשגותיהם למעלה ממקומם עד אין קץ, ות"ד:

"והנה ר' עקיבא מקומו הוא בזרועות¹⁸, בסוד "יִיְדוּ אֶחָת בְּעֵקֶב עֲשׂוֹ" (בראשית כה, כו)... והנה היד - לפעמים האדם משפיל אותה עד העקב, ולפעמים יכולה להעלותה עד הראש... ואח"כ ע"י הריגת ר' עקיבא נתעלה ועלה עד המחשבה העליונה, וכמ"ש הקב"ה למשה, 'שתוק, כך עלה במחשבה' (מנחות כט ע"ב), כדי לתקן מה שפגם. ואמר לי גם אני וכל הדומים אלי נוכל לעלות ע"י מעשינו להיותנו מבחינת הזרועות, לעלות במעלה רמה ונשאה עד אין קץ - יותר מכמה אנשים הקודמים אלינו בזמנים הראשונים". (שה"ג עמ' קנ"ד).

כשעלה משה למרום וישב ושמע הלכות מפי רבי עקיבא, היה זה קודם שנתנה התורה, ושנינו במסכת אבות ו' ג':

"הַלּוֹמֵד מִחִבְרוֹ פֶּרֶק אֶחָד או הֵלְכָה אֶחָת או פְּסוּק אֶחָד או דְּבוּר אֶחָד או אֲפִילוּ אוֹת אֶחָת, צָרִיף לְנֶהֱגַ בּוֹ כְּבוֹד, שֶׁכֵּן מְצִינּוּ בְּדוֹד מְלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לִמַּד מֵאַחִיתוֹפֵל אֶלָּא שְׁנֵי דְּבָרִים בְּלִבְד, קָרָאוּ רַבּוּ אֱלוֹפוֹ וּמִידְעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתָּה אָנוּשׁ כְּעַרְכֵי אֱלוֹפֵי וּמִידְעֵי", וְהֵלֵךְ דְּבָרִים קָל וְחוֹמֶר, וְיֵמָּה דָּוִד מְלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לִמַּד מֵאַחִיתוֹפֵל אֶלָּא שְׁנֵי דְּבָרִים בְּלִבְד קָרָאוּ רַבּוּ אֱלוֹפוֹ וּמִידְעוֹ, הַלּוֹמֵד מִחִבְרוֹ פֶּרֶק אֶחָד או הֵלְכָה אֶחָת או פְּסוּק אֶחָד או דְּבוּר אֶחָד או אֲפִילוּ אוֹת אֶחָת עַל אֶחָת פְּמָה וְכַמָּה שֶׁצָּרִיף לְנֶהֱגַ בּוֹ כְּבוֹד, וְאִין כְּבוֹד אֶלָּא תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כְּבוֹד חֻכְמִים יִנְחִלוּ וְתַמִּימִים יִנְחִלוּ טוֹב", וְאִין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרַתִי אֵל תַּעֲזוּבוּ".

בתיקוני זוהר תניינא קראו משה רע"ה לרמח"ל מספר פעמים רבי רבי, "קם רעיא מהימנא פתח ואמר ר' ר"י¹⁹, ונראה לומר, כיוון שנכללו שורשי קין והבל אלו באלו והיו לאחדים בידך, בבחינת התכללות שורש הרמח"ל בר'

¹⁷ "אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקדוש ברוך הוא שישב וקושר כתרים לאותיות. אמר [לפניו], רבוננו של עולם, מי מעכב על ידך? אמר לו, אדם [אחד יש]. שעתיד להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, אמר לפניו, רבוננו של עולם, הראהו לי, אמר לו, חזר לאחוריה. הלא וישב לסוף שמונה [עשרה] שורות, ולא היה יודע מה הם אומרים, תשש כחו. כיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו, רבי מנין? ר' אמר להם, הלכה למשה מסיני, נתישבה דעתו. חזר ובא לפני הקדוש ברוך הוא, אמר לפניו, רבוננו של עולם, יש לך אדם כזה, ואתה נותן תורה על ידי? אמר לו, שתק, כך עלה במחשבה לפני. אמר לפניו, רבוננו של עולם, הראיתני תורתו, הראני שכתרו. אמר לו, חזר לאחוריה. חזר לאחוריה, וראה ששוקלין בשרו במקולין. אמר לפניו, רבוננו של עולם, זו תורה וזו שכתרה? אמר לו, שתק, כך עלה במחשבה לפני". (מנחות כט ע"ב).

¹⁸ ראה לעיל הערה 8, בענין שורש המעוררב של ר' עקיבא בזרוע שמאל משה רע"ה. במקום הזה דרש האר"י לשורש ר' עקיבא בזרוע של קין, ונ"ל שגם בבחינה המעורבת - נשרשת הנפש באותה הבחינה שכנגדה כיון שהנפש יש לה מקום מיוחד לה, מה שא"כ הרוח או הנשמה.

¹⁹ בימי פולמוס החאגיש התרעם עליו הרודף באגרתו לרבי ויניציאה ותמהה עליו שלוש פעמים באגרתו כיצד משה רבנו ע"ה מכנה את הרמח"ל זלה"ה בשם רבי רבי. "ואיך לא נחוש במה שנער זה שולח יד לשונו וקולמוסו נגד שרי מעלה, ועל כולם כבוד משה רבנו עליו השלום אשר לא קם ולא יקום נביא נאמן לה' ולישראל שיכתוב בספריו דקרו ליה רבי רבי"? (אגרת עא).

עקיבא, הרי שמדינא קראו משה רע"ה "רבי רבי", שהרי ישב ולמד הלכות מפיו קודם שהוריד תורה מסיני. והיות "שצריך לנהג בו כבוד", "אמר לפניו, רבונו של עולם, יש לך אדם כזה, ואתה נותן תורה על ידי?".

לתמיהת משה, "זו תורה וזו שפירה?! עונה המשנה, "כבוד חכמים ינחלו" (משלי ג, לה) "ותמימים ינחלו טוב" (משלי כה, י), ואין טוב אלא תורה שנאמר, "כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו" (משלי ד, ב). "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחסידים כף נגד בני אדם", (תהלים לא, ט). לעתיד לבא, בהזדככות הגוף וחזרתו לכותנות אור, יזהיר הגוף כמידת מסירת הנפש וזיכור הבשר - ב'ושה ס'רוחה ר'ימה שנתגשם מזהמת החטא, ותשקל עבודתו במקולין, ל'יום אשר אני עשה סגלה, ותמלתי עליהם כפאשר יחמל איש על בנו העבד אתו" (מלאכי ג, ח).

כשעלה משה למרום, השיג התורה בשורשה ועדיין לא נתיישרה דעתו בענפיה וע"כ "תשש כח" מפני שחשש שמה ח"י יהיו ב' תורות בישראל, תורה מצד חסדים של הבל ותורה מצד גבורות²⁰ של קין, ששניהם מצד הדעת, ע"כ "לא היה יודע" דייקא "מה הם אומרים". "כיון שהגיע לדבר אחר" ודיבר בסוד היחוד, ושמע "הלכה למשה מסיני - נתישבה דעתו", "הפך בה והפך בה, דכלא בה"²¹.

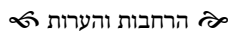
משה רבנו ע"ה:

מרום חיי עט"ר הרמח"ל היה בכתיבת זוהר תננינא. מקור הזוהר במחשבה העליונה וממנה מתגלה ומתפשט בבריאה. זוהר הרמח"ל הוא הגילוי שלא גילה רשב"י והניחו לעתיד לבא. בתיקוני זוהר מתנבא רשב"י שלעתיד לבא יתחדש הזוהר בדור האחרון ע"י משה:

אמר רבי שמעון חבריא, בודאי קודשא בריך הוא אסתבם עמנא, עזאין ותתאין למחוי ביהאי חבורא, אמר ר' שמעון, חברים, בוודאי קב"ה מסכים עימנו בגילוי הזוהר, ועליונים ותחתונים מסייעים אותנו בזה החיבור של הזוהר, זכאה דרא דהאי אתגלייא ביה, אשרי הדור הזה שהזוהר התגלה בו, דעתיד כולי האי לאתחדשא על ידא דמושה בסוף יומיא בדרא בתראה, לקיימא קרא (מ"ה ש"היה ה"וא שיהיה, (קהלת א ט) ועתידים כל הסודות האלה להתחדש בסוף הימים בדור האחרון ע"י משה לקיים הפסוק "מ'ה ש'היה ה'וא" ש'היה (קהלת א ט) ר"ת מש"ה. (תקנ"ז קיב ע"א).

בתיקוני זוהר תניינא של הרמח"ל ז"ל מתגלה משה רבנו ומבאר שראשית גילוי הזוהר בעולם היה על יד רשב"י ע"ה ומאז החלה להתפשט חכמת הנסתר בעולם, ועתה השלמת הגילוי נמסר לידי עט"ר משה חיים – הרמח"ל הקדוש.

"קם רעיא מהימנא פתח ואמר, ר' ר' זכאה חולקה דכתיב כף, קם משה הרועה הנאמן ואמר רבי רבי הרמח"ל, אשרי חלקך שנאמר עליך "סוד יהיה ליראיו ובריתו להודיעם" (תהלים כה, יד) אליו ע' אנפין דאורייתא דאתמסרו לאתגלוא בתריין, ליראיו ודאי, אלה ע' פנים של התורה שנמסרו להתגלות לשניים ליראיו ודאי, חד ר' שמעון בר יוחאי בוצינא קדישא²² וחד אנתי זכו' אחד הוא רבי שמעון בר יוחאי המאור הקדוש, ואחד אתה הרמח"ל

²⁰ שהם בסוד האחור וע"כ אמר לו הב"ה, "חזר לאחוריך".

²¹ אמנם אח"כ עלה גבוה מעל גבוה והשיג כללותיה ופרטיה בחזור הדין לרחמים, עד כי קרן עור פניו מזיו אור פניו ית', והוא שאמר האר"י ז"ל כדלעיל, "אח"כ משה רבנו ע"ה השיג הכל ע"י מעשיו העצומים".

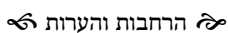
²² "ונפרש עמה זה הענין היטב, ותדע מה עשה רשב"י במערתו, ומהו ענין זוהר... הנה בהיות השכינה בגלות בתחלה, כבר אמרנו שלא היתה אלא בסוד הכלים ולא בא לה אור מן הפנימיות כלל, עד שבא רשב"י, וזה מפני שהוא ניצוץ ממששה ובאמת משה הוא הראשון והיותר עיקרי, שנאמר בו, "מה שמו ומה שם בנו" (משלי ל, ד), בסוד החוט, שהוא מתלבש בנשמתו של משה, ועל ידו מתלבש אחר כך בכל שאר מישראל שמתלבש בהם. ועל כן הוא שהיה משרשו יכול אז... אדיר

וכו²³. דְּבִשְׁעָתָא דְּשִׁבְעִין תִּיקוּנֵין אֲלִין אֲתַתְּקֵנוּ בְּקִדְמִיתָא, שְׂכִינְתָא דְּאִיהוּ בֵּת שְׁבַע אֲתַתְּקֵנָת בְּבִלְחֵהוּ דְּרַגְוִין עֲלָאִין. שבשעה ששבעים תיקונים אלה של הזוהר נתקנו בהתחלה, השכינה שהיא בת שבע – שבעית למאורות שעליה – נתקנה בכל המדרגות העליונות מִתַּמְנֵן וְלַחֲלָאָה חֲכֵמְתָא אֲתַפְשֵׁטָת בְּכָל עֲלָמָא, דְּכִלָּא אֲתַתְּקֵן בְּרִזָּא דָּא בְּדָקָא יֵאוּת. משם והלאה התפשטה החכמה בכל העולם, והכל נתקן בסוד זה כראוי. אָבְל אִיהוּ שְׂאֲרֵי מְלָח, וְחֶשְׁתָּא אֲנֵת מוֹשְׁלִים לָהּ, וְכִדְרִין אֲתַמְרַר אַבְל הרשב"י התחיל את הגילוי ואתה משלים אותו, ואז נאמר, "וְכִרְיָתוֹ לְהוֹדִיעֵם" (תהלים כה, יד) ששניהם מצד הברית שהוא סוד המשכילים, שלהם ניתנה הרשות לכתוב, דָּא בְּרִית דְּאֲתַמְרַר בִּיהּ "אֵם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָח" (ירמיהו לג, כה) וְכִוֵּי. דְּהָא אֲתַר דָּא אִיהוּ אֲתַר דְּבִיהּ בְּלִילָן בְּלַחֵהוּ רִזְוִין דְּכִלְהוּ עֲלָמִין עֲלָאִין וְתַתְּאִין, בְּלַחֵהוּ סְדְרִין דְּלַחֵהוּ, בְּלַחֵהוּ תִיקוּנֵין דְּלַחֵהוּ. שמקום זה הוא המקום שבו כלולים כל הסודות של כל העולמות העליונים והתחתונים, כל הסדרים וכל התיקונים שלהם. וְאִי לֹא דְּאֲתַתְּקֵנוּ בְּהוּאָא אֲתַר, לֹא נִפְקִין לְבַתַּר בְּאֲתַרִּיָּהוּ, ואם לא שנתקנו באותו המקום בעליונים – לא היו יוצאים אח"כ במקומם בתחתונים, לפיכך בְּגִין כְּדֵי "חֲקוּת שְׁמִים וְאֲרִיץ" (ירמיהו לג, כה) וְכִוֵּי, וְדָא בְּרִית וְהוּא סוּד הַבְּרִית, השפעת היסוד הכלול מכל מה שעליו - במלכות. "וְכִרְיָתוֹ לְהוֹדִיעֵם" (תהלים כה, יד), דְּהָא לְכִוֵּי אֲתַמְרַר תִּיקוּנָא דָּא, תִּיקוּנָא דְּכָל עֲלָמִין בְּנַחֲרֵיהוּ דְּהוּרָה עֲלָאָה דְּקָאִים לְפַרְנֵסָא לְבִלְחֵהוּ עֲלָמִין. זְבָאָה חוּלְקֵיבּוֹן "ובריתו להודיעם" לכם נמסר התיקון הזה, תיקון של כל העולמות באורו של הזוהר העליון שעומד לפרנס לכל העולמות. אשרי חלקכם". (תקנ"ז תניינא תקונא חמיסר, לד ע"א).

כדי להוריד תורה לישראל, צריך היה משה להתעלות מהמציאות הגשמית ולהתדבק בשכינה. לשם כך מגלה רשב"י בזוהר חדש, בתחילה נחקק במשה שם הוי"ה ב"ה, וכשעלה למרום - נדבק בשכינה שהיא אלהי"ם, והוא סוד הכינוי "איש האלהי"ם". מהשתלם ונחתם בשם מלא, ניתנה לו רשות לשבת על כסא המלך.

"וְעַד דְּלֹא אֲתַגְלִיף בִּיהּ בְּמוֹשָׁה שְׁמָא דָּא, לֹא אֲזַדְדוּן בִּיהּ שְׁמָא דְּאַלְקִים. עד שלא נחקק במשה שם הוי"ה ב"ה לא התחבר בו שם אלהי"ם שבמלכות. בִּין דְּכְתִיב "עֲלָה אֵלַי הַתְּרַח" (שמות כד, יב), אֲתַיְחִיב לִיהּ רִשׁוֹ לְמִיתָב עַל בּוֹרְסִיָּא דְּמִלְכָּא. כיון שנאמר לו עלה אלי ההרה להתכלל במלכות ניתן לו רשות לשבת על כסא המלך. כְּדִין כְּדֵי מִלְכָּא יְחִיב לִיהּ בּוֹרְסִיָּה, יְחִיב לִיהּ שְׁמִיָּה מוֹשֶׁה, דְּכְתִיב "וְהָיָה שֵׁם" (שם), אֲנַח לִיהּ בְּאֲתַרִּיהּ בְּכִוְלָא. וכאשר המלך נתן לו את הכסא, נתן לו את שמו ממש יהו"ה הרשום באותיות תיבת יהו"ה שם, והשריש אותו שם לגמרי. בְּתַרִּין דְּרַגְוִין סְלִיק מוֹשָׁה בְּתַחֲוֹא זְמַנָּא, מַח דְּלֹא אֲסַתְּלִיק חֲבִי בַר נִשׁ בְּעֲלָמָא. אֲתַיְחִיב לִיהּ בּוֹרְסִיָּא דְּמִלְכָּא, וּמִלְכָּא מְסַר לִיהּ שְׁמִיָּה, זְבָאָה חוּלְקִיהּ דְּמוֹשָׁה: בשתי מדרגות עלה משה באותו הזמן, מה שלא נתעלה כך אדם מעולם. ניתן לו כסא המלך, והמלך מסר לו את שמו הוי"ה. אשרי חלקו של משה". (זוהר חדש שיר השירים פט ע"א).

כעניין זה ארע גם לרמח"ל הקדוש. בתקנ"ז תניינא, מגלה אליהו הנביא לרמח"ל, שעד שלא נבחר עט"ר להוריד את הזוהר, היה במדרגת סומכי השכינה. בכתיבת הזוהר, עלה הרמח"ל למחשבה העליונה מקור גילוי הזוהר ונעשה כסא כבוד לשכינה.

במרום הוצ' /מכון רמח"ל/ עמ' כב)... וְהָיָה כְּתוּב, "עֲלִיתָ לְמָרוֹם שְׁבִיתָ שְׁבִי" (תהלים סח, יט), שְׁמַדְבַּר עַל רִשְׁבִּי ע'ה, כִּי שְׁבִי הוּא שְׁמַעוֹן בֵּין יוֹחָאי כִּדְעֵה, וְזָהוּ בְּעֻלְתוֹ לְבַחֲנָה זוֹ שֶׁל אִימָא שְׁהִיא מָרוֹם. וְכֵן לָאָה בְּסוּד צְפוּרָה שְׁהִיא מָרוֹם - אִזְ שְׁבָה הַשְׁבִּי, וְהוּא כִּי הוֹצִיא בְּכַח נִיצוּצוֹ זֶה שְׁהוּא רִשְׁבִּי זְלַה"ה". (שם עמ' כז).

²³ טופס תקוני זוהר תניינא מצוי בכתב ידו של עט"ר הרמח"ל. טופס זה אנו המקור אלא העתק ששלח הרמח"ל לרבו מהר"ב זצ"ל. זו הסיבה שבכל מקום שהפליגו במעלתו ושבחו של הרמח"ל, צנזר הרמח"ל העתקתו בענוותנותו ורק כתב "וכו".

"קם אליהו נביאה מהימנא פתח ואמר, ר' ר' זכאה חולקך דאנת הוית סמכא לשכינתא בגלותא, וחשתא אנת בורסי יקרא לנבה. קם אליהו הנביא הנאמן פתח ואמר, רבי רבי הרמח"ל, אשרי חלקך שאתה היית משענת לשכינה בגלות, ועכשיו אתה כסא כבוד עבורה. וכד תיפוק מגלותא את תהא מנהל לה. וכאשר תצא השכינה מהגלות אתה תהיה מנהל לה – מוליך ומנהג אותה". (תקנ"ז תניינא, תיקונא קדמאה, דף ד' ע"ב).

הסיפא בדברי אליהו הנביא מעוררת תמיהה גדולה. אומר אליהו, שעתידי הרמח"ל להיות מוליך ומנהיג את השכינה בשעה שתצא מהגלות, אלא שבמקומות אחרים וכן בתקנ"ז תניינא לרמח"ל עצמו נאמר שזכות זו שמורה למשה רבנו ע"ה.

"המוזרא הגדול אשר עשה משה" (שם) "והמתחיל במצוה אומרים לו גמור" (ירושלמי פסחים י, ה) "לזמנא דאתי דייתי איהו בהדי תרין משיחין למפרק להו לישראל פורקנא שליב. ולעתידי לבא, יבוא משה יחד עם ב' המשיחין לגאול את ישראל גאולה שלימה". (תקונא קדמא דף ד ע"א).

"וכמח דכל נבואה דאתנבואו פלהו נביאי מחילא דמשה אתנבואו, הכי גילויא דא לזמנא דאתי לא יהא אלא על ידי דמשה, וכמו שכל הנבואות שהתנבאו כל הנביאים היו מכוחו של משה, כך יהיו גם הגילויים לעתיד לבוא, שלא יהיו הנבואות אלה על ידי משה דאיהו ייקום בהדי תרין משיחין לאתקנא ליה לעלמא תיקונא שליב, שהוא יקום עם שני המשיחין לתקן את העולם בתיקון שלם". (תקונא תרין ועשרין דף מה ע"ב).

"ולכל המוזרא הגדול" (דברים לד, יב) דא זה משה, דאתמר ביה שנאמר בו יראה לנבי משה מלתא זמרתיה היא' (ברכות לג.) מידת היראה לגבי משה, היא דבר קל מאוד. ודא שכינתא דאיהו פלה דייליה, וליה אתתו לאשראה לה בעלמא. והיראה זו השכינה שהיא הכלה שלו, ולו ראוי להשרות אותה בעולם, דבגין כך איהו יתי בפורקנא בהדי תרין משיחין לאתקנא לה לעלמא תיקונא שליב: לכן הוא משה יבוא בזמן הגאולה, יחד עם שני המשיחין לתקן העולם תיקון שלם". (תיקונא חמשין קג' ע"א).

בהמשך הדברים, בתקונא שתין ותשעה, מבאר משה רבנו רעיא מהימנא, שבכח גילוי הזוהר ע"י הרמח"ל נמשכת הארה למשיח בן דוד ולכל הנשמות הנמצאות עימו בחושך הגלות, אלא שעתה ההארה נמשכת באופן מועט. לעתידי לבא, ב' המשיחין - משיח בן דוד ומשיח בן יוסף יקבלו הארה גדולה מהזוהר הזה.

"אבל לזמנא דאתי אבל לעתידי לבוא "ויצא הטר מגזע ישי" (ישעיהו יא, א), מגזע דוד לא כתיב אלא ישי. ורוא דא יהודה, ד' נפקת מתמן לאתגלאה פכקדמיתא. לא כתוב מגזע דוד, אלא מגזע ישי אביו, וזה רומז על סוד יהודה כדילעיל, בעת שתשוב ד' לצאת ולהתגלות כבתחילה. "ונצור משרשי" (שם) הוא צמח דוד דא "ומחלק מבין רגליו" (בראשית מט, י) יפרה ודאי, לאסתלקא בדרגוי, דכתיב ביה, שממש והלאה יעלה במדרגתיו שנאמר בו, "ירום ונשא" (ישעיהו נב, ג) וכו'.

וחשתא כהאי דהר דילך אנת נהיר ליה למשיח בן דוד דקאים כחשוכא, איהו וכמח אחרנין, דאתמר בהו ועתה, בזה הזוהר שלך, אתה מאיר למשיח בן דוד שנמצא בחושך – הוא וכמה צדיקים אחרים איתו הנושאים את סבל השכינה, שנאמר בהם "העם החלכים בחשך" (ישעיהו ט, א) וכו'. וחשתא מתנהיר להו זעיר זעיר, לבתר תנהיר ליה בכלא, ועכשיו בכח הזוהר הזה נמשכת להם הארה מעט מעט, ואחר כך תאיר לו בכל בהארה גדולה, וכדין יקומין תרין משיחין בחיבורא חד, דכתיב ואז יקומו שני המשיחין בחיבור אחד, ככתוב "והיו לאחדים בידך" (יחזקאל לד, יז), בסוד יד החזקה. וזה סוד "היד החזקה" חיבור ב' משיחין להיות אחד בכח גדול שיקבלו מהארת הזוהר שלך. דהא כהאי צדיק דנהיר לנפיק ביה, הכי איהו ודאי וזה כמו שהצדיק שהוא היסוד המאיר ונותן שפעו

לנוק' ככה הזוהר הזה מאיר למשיחין, **לְאִשְׁתִּכְהָא בְּלֹא נְטִיל מְיֻנְיָהּ, וְשִׁכְיִנְתָּא עֲבָדָת בְּלֹא**. שיהיו הכל לוקחים מהיסוד, והשכינה עושה הכל ומוציאה לפועל, ונמצא שכולם מקבלים את הארת היסוד שהוא הזוהר ע"י השכינה שהיא עושה ופועלת הכל. (תקונא שתיין ותשעה, קמו ע"ב).

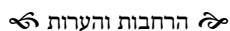
מכלל הדברים יתברר עתה שוד עצום ונורא הטמון בדברי הזוהר, והוא שעט"ר בוצינא חסידא קדישא הרמח"ל הקדוש הוא ממש חלק נפשו של משה רבנו עליו השלום²⁴ ולא ככל ישראל הכלולים בו בכללות²⁵. אם כן, בכתיבת הזוהר נתקיימה נבואת הרשב"י ע"ה שעתידי משה רבנו לחדש את הזוהר ולגלות סודות עליונים. אורות זוהר תניינא הם אורות הגאולה בפועל. מהן נמשכת הארה גדולה למשיחין, לשכינה ולנשמות הצדיקים שעצמם, עד עת בוא הגאולה השלימה בה יבוא משה רבנו עצמו בראש תרין משיחין ויקיים מ'ה ש'היה הוא שיהיה. וכשם שב' המשיחין יהיו בבחינה אחת - והיו לאחדים בידך, כן הדבר במשה רבנו ע"ה ועט"ר הרמח"ל הקדוש. משהתגלה שוד עצום ונורא זה תתבאר מסכת חיי הרמח"ל ותוכן חייו באור חדש. ניתן גם לראות הקבלה פלאית בסודות המאורעות הרוחניים שחלקו משה ומשה.

עט"ר נולד לאביו יעקב חי לוצאטו ע"ה, וכלל את שורש ר' עקיבא מצד הגבורות האחוז בעקב הרמוז בשמו²⁶, וחלק נשמת משה רבנו ע"ה. מצינו רמז נפלא בתקנ"ז שיעקב הוא שוד הגוף, ומשה הוא שוד הנשמה, ור' עקיבא שוד העקב של יעקב שפרח ונפל בקליפה וע"כ היה בן גרים. וזת"ד:

"וַיַּעֲקֹב בְּהֵיכָל יִרְכָא אֶתְמַר בֵּיהּ "וְהוּא צִלְעַ עַל יִרְכּו" (בראשית לב, לב), דְּפָרַח מְנִיָּה י', וְאִשְׁתָּאָר עֲקֵב, וְרִזָּא דְמִלָּה "הוּא יְשׁוּפְךָ רֵאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפְנֵנּוּ עֲקֵב" (בראשית ג, טו), כַּד אֲשַׁתְּלִימַת סוּפָה בִּירְךָ דִּילָהּ, אֶתְמַר בְּיַעֲקֹב, "וַיִּבְא יַעֲקֹב שְׁלֹם" (בראשית לג, יח), וַיַּעֲקֹב וְדָאִי אִיהוּ דִּיוֹקְנָא דְעֵמוּדָא דְאַמְצָעֵיטָא מְסִטְרָא דְלִבְרָ, וְהָא מִשָּׁה תִמְן הָוָה - אֶלָּא מְסִטְרָא דְלִגְאוּ הָוָה, דָּא מְגוּפָא וְדָא מְנַשְׁמָתָא". (תקנ"ז כט ע"א).

בוזוהר הרשב"י מבואר במספר מקומות שוד הקירטא והמלחמה עם הטומאה. עט"ר הרמח"ל ביאר ותיקן כוונה בעניינה בסוד היחוד. כ"כ, ביאר שוד החזרת הנחש למטה, **"וְאַחֲזוּ בְּזַנְבוֹ... וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בּוֹ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ"** (שמות ז, ד). מכח מלחמתם ובפרט בעניין הקירטא זכו שניהם בבת המלך.

"פְּתַח רַבִּי שְׁמַעוֹן וְאָמַר, עֲלֵאִין אֶתְתַּקְּנוּ וְאִזְדְּרוּ בְּמֵאֲנֵי קְרָבָא לְגַבֵּי חוּיָא, דְּאִיהוּ מְקַנְנָא בְּטוּרֵין רַבְרַבִּין, וְאִיהוּ קְטִיל לְאָדָם קְדָמָא, וְלְכָל דְרִין דְהָוּ אַבְתְּרִיָּה, פַּתַּח רַבִּי שְׁמַעוֹן וְאָמַר, עֲלִיוֹנִים הַתְּקִינוּ עֲצַמְכֶם וְהַזְדַּרְזוּ בְּכָלִי מִלְחָמָה כַּנְּגַד הַנַּחֲשׁ, שְׁהוּא מְקַנְן בְּמַרְוּמֵי הַהַרִים - הַמְדַרְגוֹת הַגְּבוּהוֹת שֶׁל הַקְּלִיפָה, וְהוּא שְׁהַרְגַּת אֶת הָאָדָם הָרָשׁוֹן שֶׁבַעֲבוּר חֲטָאוּ נִקְנְסָה עֲלָיו מִיֵּתָה וְכָל הַדּוֹרוֹת שֶׁהָיוּ אַחֲרָיו, וּבְגִין דָּא כְּרִזָּא נְפִיק בְּכָל יוֹמָא, מֵאֵן דְקְטִיל הָהוּא חוּיָא דְאִיהוּ מְקַנְנָא בְּטוּרֵין רַבְרַבִּין, יְהִבִין לֵיהּ בְּרִתָּא דְמִלְכָא, דְּאִיהִי צְלוּתָא... לְפִיכָר, יוֹצֵא כְרוֹז בְּכָל יוֹם וּמְכַרִּיז, מִי שִׁיהֲרוּג אֶת אוֹתוֹ הַנַּחֲשׁ שֶׁהָיוּ מְקַנְן בְּמַרְוּמֵי הַרֵי הַקְּלִיפָה, יִתְנוּ לוֹ אֶת בַּת הַמֶּלֶךְ, שֶׁהִיא הַשְּׂכִינָה הַנִּקְרָאת תְּפִילָה... עַד דְּאֶתָּא רַעֲיָא

²⁴ אולי נ"ל לומר יסוד שביסוד, כמדרכת תיקון ספירת העומר החלה ביום הילולתו. בצירוף היות השכינה כלתו, הרי מדרכת היסוד אינה נפרדת מהמלכות אפילו בזמן הגלות.

²⁵ כלבושים למלכות.

²⁶ "והנה ר' עקיבא מקומו הוא בזרועות, בסוד "וַיִּזְדוּ אַחֲזוּ בְּעֵקֶב עֵשׂו" (בראשית טו, טו) כמבואר לעיל > כי הוא העקב של היד השמאלית של ז"א < והנה היד - לפעמים האדם משפיל אותה עד העקב, ולפעמים יכולה להעלותה עד הראש ולכן נפשו לזרועות אלו עד העקב. ואח"כ ע"י הריגת ר' עקיבא נתעלה ועלה עד המחשבה העליונה, וכמ"ש הקב"ה למשה, 'שתוק, כך עלה במחשבה' (מנחות כט ע"ב), כדי לתקן מה שפגם". (שה"ג עמ' קנ"ד).

מְהִימָנָא, וְנָטִיל חַץ חַד וְזָרִיק לְגַבִּיָּה דָּא בְּתַר דָּא בְּצִלּוֹתֶיהָ, "עַד יִפְלַח חַץ כְּבֹדוֹ" (משלי ו, כג) דְּחֻיָּא, דְּאִיהוּ סַמְא"ל אֵל אַחַר, דְּתַמְנִן יִסְדִּיָּה וְעַקְרִיָּה. עַד שְׁבַא מִשָּׁה רַבְנָא הַרְעָה הַנַּאמָן, לִקַּח חַץ, וְזָרַק חֲצֵי תְּפִילָתוֹ זֶה אַחַר זֶה לַעֲבַר הַנַּחֲשׁ, עַד שְׁפִילַח חִיצוֹ אֶת כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַנַּחֲשׁ שֶׁהוּא ס"מ אֶל אַחַר, שֶׁהַכְּבֹד הוּא יִסּוּד וְעִקְרוֹ", (תְּקַנְיָא כֵּט ע"ב).

כַּעֲזִין זֶה אִירַע לְרַמְח"ל הַקְדוּשׁ כַּמְסוּפֵר בַּקְנִי' תַּנְיִנָא וְז"ל:

"וַיִּשְׂרָאֵל מִסְרִינְן גְּרַמְיָהוּ לְמוֹתָא בְּגִינָה לְשִׁיזְבָּא לָהּ מִתְּחִלָּה חֻיָּא. דְּמֵאֲזַן דְּקָטִיל לִיה אֶתְיָחִיבַת לִיה בְּרַתָּא דְּמִלְכָּא וַיִּשְׂרָאֵל מוֹסְרִים גּוֹפֵם לְמִיתָה עַל הַשְּׂכִינָה לְהַצִּילָה מֵאוֹתוֹ הַנַּחֲשׁ הַיוֹנֵק מִמֶּנָּה, וְמִי הוֹרֵג אֶת הַנַּחֲשׁ נוֹתְנִים לוֹ אֶת בֵּיתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ שֶׁהִיא הַשְּׂכִינָה לְאִשָּׁה. בְּגִזְרֵי מוֹשֶׁה רַעֲיָא מְהִימָנָא, וּבְזִמְנָא דְּחֻמָּא לִיה בְּסַנְהֶדְרֵי דְּחֵיל מִינֵיהּ וְעָרַק מִקְמֵיהּ כְּמוֹ מִשָּׁה הַרְעָה הַנַּאמָן. וּבְזַמְנָן שְׂרָאָה אֶת הַנַּחֲשׁ בְּמַעֲמַד הַסְּנֵה פַּחַד מִמֶּנּוּ וּבְרַח מִפְּנֵיו, עַד דְּאֶתְקַיָּף לִיה מִלְכָּא עַד שְׁחִזַּק אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ וְנָתַן בּוֹ כַח וְאָמַר לוֹ, וְאָמַר לִיה "שְׁלַח יָדְךָ וְאָחֹז בְּזִנְבוֹ" (שְׁמוֹת ד, ד). וְהָכִי בְּכָל זִמְנָא דְּאֶתְעַר חֻיָּא אֲצִטְרִיף לְאִינְוִן וְפִאִין דְּיִשְׂרָאֵל לְמִיָּקָם לְקַבְּלֵיהּ, וְכֵן, בְּכָל זַמְנָן שְׁמַתְעוֹרֵר הַנַּחֲשׁ, צְרִיכִים אוֹתָם הַזְּכָאִים בְּיִשְׂרָאֵל וְרַאי שְׁמַיִם שְׁאִין בְּהֵם חֲטָא לְקוּם כְּנַגְדּוֹ, בְּכַבְּרָה זִינֵי קַרְבָּא עַד דְּיִמִּיתוּן לִיה, בְּכַמָּה כְּלֵי מִלְחָמָה עַד שִׁמִּיתוּ אוֹתוֹ. בְּדִין נָטִיל קִירְטָא בִּידוֹ וְזָרִיק לִיה. קָם וְאָמַר, אֶתְקִיפוּ לִי בְּאֲבָנֵינוּ דְּלְבָנוּ. וְאִז, לִקַּח אֲלִיהוּ אֶת הַקְּלַע בִּידוֹ וְזָרַק עֲלָיו אֲבָן. קָם וְאָמַר, בּוֹאוּ לְעִזְרָתִי בְּאֲבָנִים שְׁלַכְּם. מְיָד נָטִיל אִיהוּ קִירְטָא בִּידוֹ וּמְחָא לִיה לְחֻיָּא עַד דְּקָטִיל לִיה. מִיָּד נָטַל הַרְמַח"ל אֶת הַקְּלַע בִּידוֹ, וְהִיכָה אֶת הַנַּחֲשׁ עַד שֶׁהִרְגוֹ אוֹתוֹ. מְיָד קָלָא נְפִיק וְאָמַר הָא חֻיָּא מוֹסְאָבָא מִיַּת בְּמַחְאָה דְּמַחְוֵי לִיה וְכוּ'. מִיָּד יֵצֵא קוֹל וְאָמַר, זֶה הַנַּחֲשׁ הַטְּמֵא מֵת בְּמַכּוֹת שֶׁהִיכּוּ אוֹתוֹ אֲלִיהוּ הַנְּבִיא וְהַרְמַח"ל.

קָם מִט"ט שְׂרָא רְבָא וְאָמַר "וְלִכְלֵל הַיָּד הַחֲזָקָה" (דְּבָרִים לז, יב) בְּזִמְנָא דְּיִתִּי מִלְכָּא מוֹשִׁיָּחָא, דְּבְּדִין בְּלָחוּ נְהוֹרִין יְהוֹן מִתְּתַקְּפֵן בְּתִיִּקְפֵיהּ בְּזַמְנָן שִׁבּוּא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, בְּגִינוּ כָּל הַמְּאוֹרוֹת יְהִיוּ מִתְּחַזְּקִים בְּכַח רַב, מַה דְּהוּוּ חֲלָשִׁין בְּגִלְוֵתָא, בְּזִמְנָא דְּיִתְעַבֵּר חֻיָּא דָּא לְגַמְרֵי מַעְלָמָא, לְעוֹמֵת מַה שֶׁהָיוּ חֲלָשִׁים בְּזַמְנָן הַגְּלוּת, וְזֶה יְהִיָּה בְּזַמְנָן יַעֲבֹר הַנַּחֲשׁ הַזֶּה לְגַמְרֵי מֵהָעוֹלָם וְיִתְתַקֵּן בְּלָא בְּתִיִּקְנָא שְׁלִים וְהַכֵּל יִתּוּקֵן בְּתִיִּקוּן שְׁלֵם".

שְׁנֵיהֶם זָכוּ לְהַרוּג אֶת הַנַּחֲשׁ - אֵל אַחַר, וְלִזְכוּת בַּבַּת הַמֶּלֶךְ. בְּכָל קוֹרוֹת עִם יִשְׂרָאֵל, שְׁלִשָּׁה זָכוּ לְשַׂאת אֶת הַשְּׂכִינָה, יַעֲקֹב אַבְיָנוּ, מוֹשֶׁה רַבְּנוּ וּמִשָּׁה חַיִּים. בְּמַצִּיאוֹת הַגְּשֻׁמִּית, מוֹשֶׁה רַעֲיָה וְהַרְמַח"ל נִשְׂאוּ אֶת צִיפּוֹרָה. רַק אַחַד זָכָה לְכַתּוּב כְּתוּבָה לְשְׂכִינָה - עֲטָר הַרְמַח"ל הַקְדוּשׁ. בְּיוֹם חַתּוּנָתוֹ נִשְׂא אֶת צִיפּוֹרָה, וּבְיוֹם שְׁמַחַת לְבוֹ נִשְׂא אֶת הַשְּׂכִינָה.

מִשָּׁה רַבְּנוּ סָבַל קִשּׁוֹת מֵהָעֶרֶב רַב שְׁבַקְשׁוּ אֶת נַפְשׁוֹ, חֲשָׁדוֹהוּ בְּאִשׁ ח'ו' וּבְגִינָם לֹא נִכְנַס לְאָרֶץ. וּמַצְאָנוּ כַּעֲזִין זֶה בְּתוֹלְדוֹת חַיִּי הַרְמַח"ל שְׁמַמֵּשׁ בְּקִשּׁוֹ אֶת נַפְשׁוֹ וְהַעֲלִילוֹ עָלָיו בְּנַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה. אֲלֵמָּלָא מִסְתַּפְּינָא הִיָּה מְקוּם לְדוֹמֵר שְׁרוּדְפִיו הָיוּ אוֹתָם אֱלֹהֵי שְׂרַדְפוּ אֶת מוֹשֶׁה בְּמַדְבַּר וְחִלְקוּ עָלָיו בְּטִלִּית שְׂכוּלָה תְּכַלֵּת. לְבַסּוּף נֵאלֵץ הַרְמַח"ל לְמַסּוֹר אֶת גּוּיָלִי הַזּוֹהֵר וְתוֹרַת הָאִין סוּף ב"ה שְׁנַטְמַנּוּ בְּתִיבָה, וְנָתַנוּ לְשִׁרְיָה וְלִקְבוּרָה בְּסוּד הַפְּרָה הָאֲדוּמָה כְּמוֹבָאֵר בְּמ"א, סוּד שְׁרִיפַת הַתּוֹרָה בְּעִבּוֹר אוֹתָם הַטְּמֵאִים שְׁחִלְלוּהָ.

בְּשַׁנְתּוֹ הָאֲחַרְוֹנָה עֲלָה הַרְמַח"ל וְהִתְיַשְׁבַּע בְּעַכּוֹ לְכַשְׁמוֹנָה חוֹדְשִׁים. בְּמַגִּיפָה שְׁפַקְדָה אֶת הָעִיר נַפְטָר עֲטָר וְהַסְתַּלַּק לְבֵית עוֹלָמוֹ. עָכּוּ לֹא נִכְבְּשָׁה ע"י עוֹלֵי בָבֶל וְע"כ אֵינָה נַחֲשֶׁבֶת לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲמַנְם לֹא זָכָה מוֹשֶׁה לְהַכְנִס מִמֶּשׁ לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְגַם תְּקַטְטוּ תְּפִילּוֹת שְׂכַתְּבֵן וְאֶתְחַנְנוּן לֹא עֲמַדוּ לוֹ, אֲבָל זָכָה הַרְמַח"ל לְהַקְבֵּר בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל! עֵתָה יְאוּרוּ דְּבָרֵי הָרַב מוֹשֶׁה מַלְכֵי זְצ"ל שְׁעַסַּק בְּקוֹבֵרַת הַרְמַח"ל וְטָרַח לְהוֹלִיכּוֹ לְקַבְּרוֹ בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּכַפֵּר יִאֲסִיף:

"שְׂכַשְׁמַת הָרַב לּוֹצְאָטוֹ הַנִּלְ בְּעַכּוֹ, הָרַב מוֹלָכֵי טָרַח עֲצַמּוֹ לְהוֹלִיכּוֹ לְא"י וְלִקְבְּרוֹ שָׁם". (הָרַב נִיפֵי, כ"י ז' זָכָר

צִדִּיק לְבִרְכָה").

נעשה אדם נאמר בעבורך, חד ר' שמעון בר יוחאי בוצינא קדישא וחד אנת ר' משה חיים, והיו לאחדים בידך. זכאה חולקיהון דצדיקיא.

זַבְּאָתַּח חוֹלְקָהּ דְּתִיקוּנָא עֲלָאָה סְלִיק עַל יְדֵהּ בְּשִׁבְעֵין תִּיקוּנֵין אֱלֵין, דְּבָהּוּ יִתְבָּרוּן שְׁבַעֵין רַבְרָבִין קַמִּי שְׁכִינְתָּא. אשרי חלקך שהתיקון העליון עולה על ירך בשבעין תיקונים אלה, שבהם ישברו שבעים שרי אומות עולם לפני השכינה. וְהָבִי בְּלִהּוֹ אִימִין דְּלַחוּן וּפְלוּן תַּחַת יִשְׂרָאֵל לְתַתָּא. וכן למטה יפלו כל האומות שלהם תחת ישראל. (דף קג' עמוד א').